Poštarina plaćena u gotovu

Cijena Din 7.—

SAVREMENIK

XXVIII ZAGREB, 12. TRAVNJA 1940 8

SLOVENSKI BROJ

Dr Ilija Jakovljević
HRVATI I SLOVENCI

Oton Župančič
VERONIKA DESENIŠKA

France Koblar
NOVIJA SLOVENSKA DRAMA

Oton Župančič
PODOBA; MESEČINA

F. S. Finžgar
SIBIRIJA

Alojz Gradnik
VODNJAK

Pavel Golia
PROCESIJA

Fran Albrecht
VETER

Ivan Pregelj
IZ SLOVENSKIH GLOSA

Stanko Majcen
ROŽNI GRUNT

Tine Debeljak
SUVREMENA SLOVENSKA LIRIKA

Jože Lovrenčič
MED VOŽNJO

Igo Gruden
BALADA NAŠIH DNI

Juš Kozak
BOHINJSKI PASTORAL

Miran Jarc
PAV V MESEČINI

Vida Taufer
VENERE DI CIRENE

Milena Mohoričeva
SLOVENSKA POSLIJERATNA PROZA

Jože Pogačnik
GOLGOTA

Tone Seliškar
SEDMOROJENČKI

Anton Vodnik
PESEM O TRAVAH

Srečko Kosovel
EKSTAZA SMRTI

Mile Klopčič
DEŽEVNA POMLAD 1933

Bratko Kreft
VELIKA PUNTARIJA

Miško Kranjec
PRIČA O VRANAMA

Edvard Kocbek
JESENSKA PESEM

Božo Vodušek
ZDRAVICA V RANEM JUTRU

Božidar Borko
POGLED U ESEJ, KRITIKU I REVIJE

REDOVITA GLAVNA GODIŠNJA SKUPŠTINA DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

IZ UREDNIŠTVA I UPRAVE „SAVREMENIKA“

Redakcija pojedinog broja „Savremenika“ zaključuje se svakog 5. i 20. dana u mjesecu. Rukopisi, koji nakon toga stignu, ne dolaze u obzir za slijedeći broj. Suradnici se umoljavaju, da rukopise šalju i prije, jer su to posljednji dani, na koje se rukopisi još predaju tiskari.

Izdavanje „Savremenika“ spojeno je s velikim novčanim izdacima. Jedini prihod „Savremenika“ potječe od pretplate i oglasa. Stoga molimo sve prijatelje, da što više rade na proširenju lista. **Svaki prijatelj, koji nam nađe 10 pretplatnika, dobit će kao nagradu četiri djela, izdana kao redovita izdanja Društva hrvatskih književnika, čim ovi plate barem polovicu pretplate.**

Novi pretplatnici dobivaju sve dosadašnje ovogodišnje brojeve.

Nitko ne može dobiti popust na pretplati, jer je pretplata „Savremenika“ tako niska, da se više ne može snizivati.

PRETISKAVANJE POJEDINIH ČLANAKA U CIJELOSTI ILI OPŠIRNIJEM IZVATKU NIJE BEZ POSEBNOG DOPUŠTENJA DOZVOLJENO PRIJE 5., ODNOSNO 25. DANA U DOTIČNOM MJESECU.

SAVREMENI HRVATSKI PISCI

Redovita izdanja Društva hrvatskih književnika

mogu se naručiti

u Upravi „Savremenika“, Zagreb, Frankopanska ul. 8

1. Fedy Martinčić: Zmijski skot, Roman iz današnjeg života.
2. Ivan Dončević: Propast (Zemlja, voda i vjetar) (roman).
3. Ivo Kozarčanin: Tuđa žena (roman).
4. Stanislav Šimić: Dalekozor duha.
5. Slavko Batušić: Od Kandije do Hammerfesta, Putopisi i priče o viđenim i neviđenim zemljama.
6. Novak Simić: Suton Tašlihana (novele).
7. Tin Ujević: Ljudi za vratima gostionice, Izabrana proza.
8. Vjekoslav Majer: Život puža (roman).

Cijena pojedinoj knjizi, uvezanoj u tvrdo platno, Din 50·— (pedeset).

Cijena čitavome kompletu (8 knjiga) Din 350·— (tristo i pedeset).

SAVREMENIK

GODIŠTE XXVIII ZAGREB, 12. TRAVNJA 1940 KNJIGA I, BROJ 8

Dr. ILIJA JAKOVLJEVIĆ

HRVATI I SLOVENCI

Kad se raziđu oblaci, koji su se nadvili nad glavama današnje generacije, i kada novi naraštaj bude listao knjigu historije, vjerojatno će se začuditi čitajući, kako su godine 1940. Hrvati i Slovenci morali obnavljati svoje veze, koje su nakon više od tisuće godina prijateljstva i suradnje naglo bile prekinute. Dva naroda, toliko bliza i po svojoj kulturi i po svojoj radinosti i po svojoj etičkoj svijesti, najedamput se razidoše, kao da će svaki od njih krenuti posebnim putem. No ponovno će se konstatirati, da zakoni života, koji su djelovali u prošlosti, ne mogu biti preko noći izbrisani. Najmanje je to moguće, kad se radi o Hrvatima i Slovencima, koji su se istodobno nalazili na udaru, jer ih je udes postavio u sličan geopolitički položaj i jer su njihovi interesi srodni često i onda, kad se površnom promatraču čini, da divergiraju. I zato dodiri, koji se uspostavljaju između hrvatskih i slovenskih književnika, a time i između dviju književnosti, nemaju karakter nekih početnih zemljoradnja, nego nadograđivanja na starim, čvrstim temeljima, koje ni ovo dvadesetgodišnje nevrijeme nije moglo podrovati. A književnici su za taj rad možda i najpozvaniji, jer su njihovi motivi daleko od časovitih konjunktura i kombinacija, svijetli i čisti, kao što je svijetla i čista želja obadvaju naših naroda za plemenitom suradnjom na svakom području, na kojemu je ta suradnja obostrano potrebna i korisna. Danas, kad se fizička snaga uhvatila u koštac s duhom i kada nam i na filmskim platnima inozemstvo mjesto svojih kulturnih i socijalnih tekovina servira cijevi topova s nekim glomaznim nabojima, da nas uvjeri o svojoj moći razaranja, mi se sklanjamo u gajeve duha, zabrinutog za udes Čovjeka i sudbinu Nacije kao kulturnog, socijalnog i ekonomskog organizma. To je veza, čvršća od sviju pisanih paktova, ratificiranih s unaprijed stvorenom odlukom, da se prvom prilikom proglase ništetnim. U tome je njezina velika moralna snaga i solidna garancija, da će u skladu s pozivom, koji nam namijeniše i srodnost jezika i geopolitički položaj, donijeti korisne rezultate i za hrvatski i za slovenski narod.

Ono, što se naziva ponavljanjem historije, nije niz slučajnosti, nego skup događaja i pojava, uvjetovanih zemljopisnim položajem i granicama nacionalnog posjeda, fizičkog i duhovnog, koji je, kao svaki posjed, izvrgnut smetnjama i uzurpacijama. Kada Sava naraste u Sloveniji, strahuju hrvatska sela sve do ravnoga Srijema, a kada se ukoči slobodan život u Hrvatskoj, i Slovenija je okovana. Sa Zapada, preko Slovenije, vode putovi u Hrvatsku, a samo preko Hrvatske postoji put od slovenskoga Zapada prema srpskom Istoku, kao i od srpskoga Istoka prema slovenskom Zapadu. Tim putevima dolazi i dobro i zlo, sigurnost i opasnost. Slovenija je po svojemu geografskom položaju predziđe Hrvatske, kao stvoreno da bude bedem njezine slobode, a Hrvatska je zaleđe Slovenije, bez kojega ona ne može samostalno postojati. Danas, kada su horizonti jezovito osvijetljeni, to postaje jasno i prosječnom Slovencu i Hrvatu. No to je bilo jasno i onima, koji su pred više od tisuću godina čuvali svoja kućna ognjišta na ovom istom razmeđu. I zato se još u devetom vijeku, opirući se pritisku Franaka, nađosmo zajedno braneći svoju narodnu samostalnost, da se kasnije, u XVI. vijeku, zajedno podignu hrvatski i slovenski kmetovi boreći se za staru pravicu. Ova dva momenta, nacionalna sloboda i socijalna pravda, sigurno će i u budućnosti ostati os, oko koje će se okretati uzajamne veze hrvatskoga i slovenskoga naroda. Ljudevit Posavski i Matija Gubec simboliziraju esenciju onoga, što nas je vezalo u prošlosti, a što će dominirati u budućnosti. Naše kulturne veze također pripadaju dalekoj prošlosti. Mi smo Hrvati pod svojim narodnim vladarima uspjeli razviti i sačuvati svoje glagoljaško bogoslužje, no frizinski spomenici svjedoče, da na izmaku X. i početkom XI. vijeka i kod Slovenaca bijaše tragova crkveno-slavenskog jezika. I naša glagoljica bit će kasnije iz Štrigove prenesena među Slovence, pa ako se tamo i nije sačuvala, ipak je njezin dah sigurno donio osvježenje nacionalno izloženim slovenskim krajevima. Georges d'Esclavonie, znameniti Juraj Slovinac, postat će na izmaku XIV. i početkom XV. vijeka zajednički branitelj naše narodne stvari u Francuskoj i divan svjedok zajednice naših interesa u jednom uzburkanom vremenu. Tragedija Hrvatske na Krbavskom polju odrazit će se i u Sloveniji, koja također godine 1493. postade žrtvom najezde Turaka, kad provališe iz Bosne pod vodstvom Jakub-paše. Od toga će vremena zajednička opasnost još više vezati Hrvate i Slovence. Iza popa Mikca ostat će nam ovjekovječena ta jezovita vremena u jednoj sažetoj rečenici, na koju je vrijedno i danas podsjetiti. Osvrćući se na invaziju Turaka, on nam ostavi ovaj zapis, svetopisamski jednostavan i lakonično vjeran i istinit: »Tgda že robljahu vse zemlje hrvatske i slovinske do Save i Drave da že do Gore Zaprte, vse že dežele kranjske daže do mora, robeće i harajuće.« U toj zajedničkoj nevolji, koja će još vrlo dugo potrajati, upućenost jednih na druge postajat će svaki dan sve vidljivija. Naš Nikola Šubić Zrinski obratit će 24. rujna 1544. vrhovnom kapitanu

kranjskomu barunu od Turna i Križa, ne možda učenom latinštinom, nego na hrvatskom jeziku i našom glagoljicom potresnim pismom, u kojemu će mu poručiti: »Zmožni i zveličeni gospodine i prijatelju poštovani! A mi znamo da gredu i da je zginuti onoj zemlji, da ja ne znam komu na znanje davati, zač ni od nikogar ni jedne pomoći.« Hrvati i Slovenci bit će dakle prisiljeni na zajedničku obranu od Turaka, kao što su pred šest vjekova bili prisiljeni na zajedničku obranu od Franaka. Svako zlo, koje je jurišalo na Hrvatsku, spuštalo se barem donekle i na Sloveniju, a ni jedna nesreća, koja je zadesila Sloveniju, nije sasvim poštedila Hrvatske. Naći ćemo se zajedno i u eri novih duhovnih strujanja, jer Primuž Trubar učaše na Rijeci i glagoljicu, spremajući se da svoju akciju prenese i na Hrvatsku, dok hrvatski glagoljaši djelovahu u Kranjskoj. Štaviše, naš Fran Krsto Frankopan, kao vlastelin u Brežicama, dat će u svojemu prijevodu Molièrova »Georgesa Dandina« dragocjen prilog slovenskoj književnosti, jer je taj prijevod mješavina dvaju jezika, hrvatskoga i slovenskoga. U Frankopanovu prijevodu govore naime gospoda hrvatski, dok ostale osobe govore slovenski. I tako vidimo, da jedan od tragičnih boraca za slobodu Hrvatske, poštujući jezik svojega slovenskoga kmeta, postaje vremenski prvi slovenski svjetovni pisac, koji kao Hrvat pošteno bilježi različitost našega inače srodnoga govora. Fran Krsto Frankopan, vanredno lucidan duh i čovjek visoke kulture, zabilježi dakle našu jezičnu granicu, ali istodobno pokaza put, kojim trebaju ići naši međusobni odnošaji: u punom poštivanju nacionalnog bića i hrvatskoga i slovenskoga naroda. Na dvoru Valvasora bit će kasnije odgojen i mladi Pavao Ritter Vitezović, a Kopitar će uživati sklonost našega Vrhovca. O našim vezama u vrijeme ilirizma nije potrebno ni govoriti, jer su i suviše poznate. Pa ako ilirizam, kao nacionalna ideja, i bijaše jedna velika zabluda, njegova politička jezgra — suradnja slavenskih naroda na jugu i federacija njihovih snaga u svrhu nacionalnog samoodržanja — bijaše ipak zdrava, a u svoj svojoj romantičnosti oslanjaše se na čvrsto tlo zemljopisne stvarnosti.

Uostalom, cijeli je devetnaesti vijek ispunjen živom i plodnom suradnjom Hrvata i Slovenaca. Kad se 20. rujna 1873. godine svečano otvarala nova kazališna zgrada u Varaždinu, vidimo kod te svečanosti veliko slovensko izaslanstvo. Slijedeće godine, u listopadu 1874. godine, doći će slovenski »Sokol« iz Ljubljane na proslavu otvorenja hrvatskog sveučilišta, a godinu dana nakon toga, inicijativom Augusta Šenoe, uzvratit će Hrvati ovaj posjet Slovencima. Matica Hrvatska otkrit će u Cerovcu spomen-ploču na rodnoj kući Stanka Vraza, i ta će se prilika pretvoriti u sjajnu manifestaciju kulturnih veza između Hrvata i Slovenaca. Hrvati će odati priznanje sinu slovenskoga naroda i zahvaliti se na prinosu, koji je dao hrvatskoj književnosti, ali će istodobno potvrditi pravo slovenskoga govora na karakter književnoga jezika. Suradnja Hrvata i Slovenaca razvijat će se na temelju priznanja obostrane narodne individualnosti. Ta će suradnja počivati dakle na čvrstom moralnom temelju, jačem od sviju časovitih kombinacija i spletaka, koje su dolazile i koje će možda dolaziti izvan hrvatskoga i slovenskoga naroda. Tome moralnom sadržaju treba zahvaliti, što među nama nije zavladala mržnja čak ni onda, kad su se naši politički predstavnici našli na suprotnim stranama. Hrvati su i tada posjećivali slovenske planine, divili se ljepoti slovenskoga kraja i pjevali slovenske pjesme, a Slovenci su u Hrvatskoj nalazili drugu domovinu.

Osobito su bile srdačne veze između hrvatskih i slovenskih pjevačkih društava. Do godine 1914. nije bilo u Hrvatskoj nijedne značajnije pjevačke svečanosti, na kojoj ne bi sudjelovalo barem jedno slovensko pjevačko društvo. Jednako su na slovenske svečanosti dolazila hrvatska pjevačka društva, osobito iz Zagreba, Karlovca i Varaždina. Slovenska su društva u programe svojih koncerata redovito stavljala hrvatske heroične zborove, dok su hrvatskim pjevačima dobro dolazili ljupki slovenski lirski napjevi. Među velike manifestacije hrvatsko-slovenske pjevačke suradnje treba napose uvrstiti godinu 1902., kada je »Kolo« u Zagrebu slavilo četrdesetgodišnjicu svoga opstanka. Kad je pak »Slavec« u Ljubljani 29. lipnja 1909. slavio svoj dvadesetpetgodišnji jubilej, došlo je iz Hrvatske toliko pjevačkih društava, da se na okupu našlo 700 hrvatskih pjevača, koji su prvi put zajednički pjevali Novakovu himnu »Hrvatskoj«. A poput pjevača podržavali su tu vezu također slovenski i hrvatski Sokoli. Na velike hrvatske sokolske sletove, koji su u Zagrebu održani 2. rujna 1906. i 15. kolovoza 1911., došlo je preko 500 slovenskih sokolaša iz Ljubljane, Celja, Maribora, Krškoga i drugih mjesta. Hrvatski su sokolaši jednako uzvraćali posjete slovenskim sokolima. Isto tako su bile tijesne i srdačne prijateljske veze između pristaša slovenskog i hrvatskog katoličkog pokreta, koji se osobito bio raširio među đaštvom. Taj je pokret došao iz Slovenije u Hrvatsku, a Slovenac biskup dr. Mahnič postao je njegovim duhovnim vođom. Biskup Mahnič istaknuo se osim toga kao odlučan branitelj hrvatske glagoljice, što mu je pribavilo posebno priznanje među Hrvatima. Nakon rata ta je suradnja nastavljena, dok razvoj političkih prilika nije krenuo takvim putem, da su i na tome sektoru sve veze popustile.

I politička je suradnja Hrvata i Slovenaca bila prije rata živa. U carevinskom vijeću u Beču složno su radili hrvatski zastupnici iz Dalmatinske Hrvatske sa slovenskim zastupnicima iz Kranjske, Štajerske, Koruške, Istre i Gorice. Oni su, štaviše, znali surađivati i u istom parlamentarnom klubu. Osobito je živa bila suradnja u Istri, gdje su se naše dvije narodne skupine našle u položaju, da su samo zajedničkom borbom mogle osvajati jednu poziciju za drugom i tako osiguravati barem temeljna prava hrvatskoga i slovenskoga naroda. Bila je to teška i požrtvovna borba, sva ispunjena idealizmom, i sigurno spada među najljepše strane naše povijesti. Ali ta se svijest zajednice interesa očituje također u vezama Hrvata iz Banske Hrvatske i Slovenaca iz Kranjske. U vrijeme Khuenova pritiska slovensko je novinstvo stajalo uz hrvatski narod, a u Ljubljani su se tiskale brošure i letci protiv toga režima. Hrvati su uzvraćali Slovencima ovu solidarnost, i kad je godine 1906. prilikom otvorenja slovenskog »Narodnog Doma« u Brežicama bila pripremana demonstracija i napadaj od strane odnarođenih elemenata, krenulo je, na poziv brežičkih Slovenaca, oko 300 hrvatskih sokola iz Zagreba u Brežice. Oni su se pobrinuli za mir i red.

U ovo nekoliko podataka sigurno nije prikazana povijest veza hrvatskoga i slovenskoga naroda, ali je, nadam se, dovoljno osvijetljena jedna istina, na koju je vrijedno osobito danas upozoriti. To je ona srodnost

interesa na nekoliko osjetljivih sektora, koja nakon jednog nesretnog intervala postaje sve očitija. Pritisak, koji je kroz posljednja dva decenija tlačio Hrvatsku, reflektirao se i na Sloveniju. Uspjeh, koji je postigao hrvatski narod u svojemu rvanju, podijelit će i slovenski narod. Iskustvo iz prošlosti i sadašnjosti zove nas dakle jedne drugima, ne u borbu protiv prava trećega, nego na jedan novi, plemeniti posao: izgrađivanje zajedničkih duhovnih dobara, ostvarivanje zajedničkih moralnih interesa i afirmiranje trajnih vrednota, kao što su Sloboda i Pravda. Tome cilju treba služiti i suradnja hrvatskih i slovenskih književnika, a ta svrha tumači i važnost prvog kolektivnog nastupa slovenskih književnika u jednoj hrvatskoj reviji.

OTON ŽUPANČIČ

VERONIKA DESENIŠKA

PETO DEJANJE

Prvo prizorišče: soba v Gornjem Celju.

HERMAN IN JOŠT

HERMAN: Pravdač je še pri nji?
JOŠT: Še, svetli knez.
HERMAN: Izvija se mu pač, kot ve in zna.
A nič zato: zame je brez besede
zelo pretkana in nevarna vešča,
in ta pravdač je dosti bistrovid,
spoznati mora, da je otrovala
sinu srce in um s čarobami,
in potle jo lahko s čisto vestjo
prestavim iz življenja v smrt po pravdi
in zakonu... Drugače ne bi rad.
Kedo je ta pravdač? V njem je poteza.
JOŠT: Celjan mu pravijo, zove se knez,
iz Teharij doma.
HERMAN: Iz Teharij?
Nekoč sem ljubil mlado Teharjanko,
ko je še burilo življenje v meni,
v življenja burji izgrešil sled za njo.
Pozabil sem jo... mila je bila...
Pa kaj zdaj to! — Kaj ta pravdač mečka?
Vse mi gre prepočasi zadnjo dobo.
Prijadral sem v brezvetrije zadušno,
in rad bi dalje, meni se mudi.
Povej mi, Jošt, sem star?
JOŠT: No — star, a čvrst.
HERMAN: Ha, »star a čvrst, je jalova tolažba.
Ne: kdor je čvrst, ni star, kdor star, ni čvrst.
In komur se nikamor ne mudi,
dela po redu in premišljeno,
a kadar mahne, ve, da mahne prav,
ne sem in tja in bi-li, ne bi-li. —
Mudi se mi, in vedno sem na mestu.
Moj val nima več vetra, Jošt.
Kako je Frideriku?
JOŠT: Slabo, svetlost. Bled je in jako suh.
HERMAN: In se ne uda?
JOŠT: Odklanja vsak prigovor.
HERMAN: Suh je in bled in slab — in vendar vz traja.
Njemu se ne mudi — In jaz? Kakšen sem jaz?
Si mu povedal, da sem lastna senca,
ki raste vidoma v večer in mrak,
čimbolj se niža sonce?
In zdaj računate in štejete
na prste moje ure. — Nič, nič, Jošt,
ne izgovarjaj se: je, je tako.
A prej opravim vse, kar je še treba.

(Pravdač pride.)

HERMAN: Ha — evo ga! Na trnju sem te čakal.
Kako je? Je priznala?
PRAVDAČ: Ni, svetlost.
HERMAN: Tako? Da ni? A ti? Si jo spregledal?
PRAVDAČ: Spregledal sem jo, videl sem ji v dušo.
HERMAN: V tej nadi sem te tudi k nji poslal.
Odvalil si mi kamen od srca.
Bal sem se že, da mi bo kreniti
na pota, kjer bi ne bilo mivšeč.
Ti si navrnil me na ravno cesto,
in hvala ti... tu čutim se doma.
PRAVDAČ: Vesel sem, knez, da čujem te besede.
HERMAN: Naj ni hotela pred teboj priznati,
to nič ne de. Če si ji videl v dušo,
bo morala priznati pred sodiščem,
in zakon bo z menoj.
PRAVDAČ: Ne bo priznala.
HERMAN: Pa če je krivda jasna?
PRAVDAČ: To je tisto.
Poslušajte me dobro, jasni knez:
sodišče nepristransko je ne more obsoditi.
HERMAN: Ne, če je čarodejka?
PRAVDAČ: Jaz sem jo gledal z nepristranskimi, neprizadetimi očmi.
HERMAN: Da, da,
seveda z nepristranskimi. No — in?
PRAVDAČ: Čaroba njena je le očarljivost
mladosti in lepote in miline,
ki jo je Bog prižgal v nje čisti duši.
In mladi grof — govoril sem i ž njim —
je ves svetal od njene glorije,
in ves v odsvitu...
HERMAN: Ves svetal? Ves slep!
Kakor si ti. Ha, tudi tebi je
zmešala oči. — To je peklenski plamen,
sam vrag ga je zanetil v nji — in ti,
ti vidiš v njem nebeško glorijo! —
A čuj, kako? Če ženem stvar na pravdo —
ti jo boš zagovarjal pred sodniki?

PRAVDAČ: Branil bom njeno čast in svojo vest.
Tako mi je pravica in dolžnost.
HERMAN: In jaz — kaj naj storim?
PRAVDAČ: Storite, knez,
kar vam veleva vaša čast in vest.
Odprite ji temnico, njej in sinu.
Ljubezni silni pala sta v oblast,
to jima je ves greh.
HERMAN: Če je pravica
res krivogleda, kakor vidim zdaj,
potem pa si bom sam pravdo krojil.
PRAVDAČ: Bila bi samovolja, svetli knez.
HERMAN: Vojvode, kralji so prihajali
po pravdo pred moj stol.
PRAVDAČ: Nekoč sem sanjal,
da mi je dana vsa oblast na zemlji:
Sodi življenje in smrt, kaznuj, nagrajaj
sovražnike, prijatelje, vse živo
brez odgovornosti — maščuj krivice,
meri kraljestva in prevrni vse
in preustróji kakor sam želiš,
da bo ta svet po tvoje urejèn.
HERMAN: Glino sveta ugnetati z rokami
in v nji pustiti prstov teh odtisk —
mogočen sen: zaviden sem ti zanj.
In kaj si storil?
PRAVDAČ: Čisto nič, gospod.
HERMAN: Nimaš sovražnikov? Krivic ne vidiš?
Te ni zamikalo?
PRAVDAČ: Zgrozil sem se
in niti bilke nisem premeknil.
HERMAN: Ta se rodi pastirček, drugi knez.
Ti pusti svet in njega homatije
kot si ga v sanjah. To so naši posli,
naše poslanstvo.
PRAVDAČ: Ali v snu smo vsi
lahko vladarji in nasilniki —
in sila brez pravice je nasilje.
HERMAN: Pojdi, vse vem, kar hočem vedeti.
PRAVDAČ: Knez, vsega še ne veste.
HERMAN: Je še kaj?
PRAVDAČ: Zakaj sem se zgrozil v tem svojem snu.
Da ne bi ranil matere, očeta,
da ne bi bratovske krvi prelil,
če bi začel... Skušnjave imamo vsi.
In zdaj zbogom, svetlost.

(Pravdač odide.)

HERMAN: Iz Teharij?
Nevreden si bil sanj. — Ob setvi duš
pade katera ponevedoma
Bogu iz sevnice na suha tla
in se je zakrléžila na plitkem:
a mene je z razmahnjeno desnico
zagnal v globlji razor za višjo rast. —
Da ne bi očeta ranil, se je zbal? —
Nič, proč. Naprej. — Torej: po pravdi ne.
Ne pred sodnike... Vendar mora biti. —
Jošt, kje si?
Pojdi, pokliči mi Bonaventuro.
JOŠT: Takoj, gospod.

(Odide.)

(Dejanje, čin; ***pretkan,*** lukav; ***nevaren,*** opasan; ***vešč,*** vješt; ***vest,*** savjest; ***prestaviti,*** premjestiti; ***poteza,*** potez; ***buriti,*** vihoriti; ***burja,*** vihor; ***sled,*** trag; ***mečkati,*** kolebati; ***prepočasi,*** prepolagano; ***meni se mudi,*** žurba mi je; ***tolažba,*** utjeha; ***vendar,*** ipak; ***všeč,*** poželjan, povoljan; ***čarodejka,*** vještica; ***sovražnik,*** neprijatelj; ***maščevati,*** osvetiti; ***bilka,*** slamka, trun; ***zamikat,*** primamiti; ***homatija,*** nered, zbrka; ***sanj,*** sanjar.)

FRANCE KOBLAR

NOVIJA SLOVENSKA DRAMA

Premda se slovenska drama u poređenju s lirikom i prozom počela razvijati mnogo kasnije i zato se u svojim počecima ne može mjeriti s ostalim književnim vrstama, možemo o novijoj drami lako reći, da stoji na lijepoj visini i da se njezin opseg snažno razmahao. Uzrok za nedostatak starije drame našli bismo djelomično u skučenim prilikama, u kojima se slovensko kazalište nije dugo moglo razviti; djelomično opet u tome, što su stariji pisci živjeli postrance od kazališta i gajili dramu samo kao književnu vrstu, a ne kao kazališnu umjetninu. Tek nakon zakašnjelog klasicizma devedesetih godina prošlog stoljeća i poslije nekih više ili manje uspjelih realističkih i romantičkih komada, sa nastupom Moderne javila se i nova slovenska drama.

Ivan Cankar (1876.—1918.) označuje sa svojih sedam drama (Romantične duše, Jakob Ruda, Za narodov blagor, Kralj na Betajnovi, Pohujšanje v dolini šentflorijanski, Hlapci, Lepa Vida) prvi i najviši uspon slovenske drame. U njegovim početnim djelima osjeća se zaista utjecaj Ibsenove misaonosti, kojom slika propast starog svijeta i vapi za novim čovjekom, ali je već naskoro posegnuo tako duboko u slovenski socijalni i politički život i dao svojoj dramatskoj težnji tako osobitu i ličnu notu, da su njegova djela ostala zauvijek dokumentom vremena i dokazom velikoga borca za novog i pravog slovenskog čovjeka. Njegov moralizatorski zanos nije još ni danas izgubio ništa od svoje oštrine i aktuelnosti; njegov individualni stil još je uvijek neiscrpivo bogatstvo za svakog režisera i glumca. Cankar je u svojoj ljudskoj pronicavosti i dubini tako intimno slovenski, da ga zapravo potpuno može razumjeti samo Slovenac.

Usporedo s Cankarom javlja se u drami *Etbin Kristan.* Taj izraziti socijalni i politički praktičar, kojega bismo u drami mogli nazvati poslovenjenim Ibsenom, manje je poetičan od Cankara, ali više internacionalan, pa zato danas još zastarjeliji. Napisao je više drama i nekoliko manjih komedija; sujet za jedno svoje djelo (Kato Vrankovič) uzeo je čak iz predratnog hrvatskog političkog i socijalnog života; u njemu razvija misao, da su politički grijesi neoprostivi i da onaj, koji je škodio narodu, ne može štete i sramote nikada

popraviti. Danas živi u Americi i unatoč svoje starosti (rođen je g. 1867.) još je uvijek aktivan.

Treći znatniji dramatik nakon g. 1900. je *Franc S. Finžgar* (rođen 1871.), koji je stvorio reprezentativnu slovensku pučku dramu. On je u svojim djelima načinio razvoj od pučke romantike do krutog realizma. Prvo njegovo djelo, »Divji lovec«, gotovo je sam folklor, povezan sa dirljivim događajem. Drugo mu je djelo historijski komad »Naša kri«, koja se događa za vladanja Francuza i obrađuje seljačku ljubav za slobodom i vjeru u rodnu grudu. Treća drama »Veriga« događaj je o seljačkoj svadi. Četvrti, »Razvalina življenja«, otkriva nam u obiteljskoj tragediji seljačku pohlepu za novcem i prikazuje razornu moć alkohola na selu. Finžgar je zastupnik krajnje Gorenjske, piše jedrim i snažnim pučkim jezikom, pozna seljaka u dušu i pokušava svojim dramama poučavati i pridizati. Ono što je u starijoj lirici bio Gregorčič, to je Finžgar u novijoj drami: narodni buditelj i učitelj. Njegova duhovnička služba zbližila ga je s narodom tako, da je cijeli njegov rad postao vjernim ogledalom socijalnih i duhovnih narodnih težnja.

I *Ksaver Meško* (rođen 1874.), koji je do kraja svjetskog rata služio kao duhovnik u Koruškoj, a onda morao pobjeći u Štajersku, pokušao je svojim dramama služiti savremenim narodnim težnjama. Premda je njegov stil tankoćutno lirski, opisuje nam u prvim dramama političke prilike u Koruškoj neposredno prije svjetskog rata (»Na smrt obsojen«, simbolička drama »Mati«); zatim piše naturalističku obiteljsku dramu »Pri Hrastovih« i napokon vjerski misterij »Henrik, gobavi vitez«, koji ne može sakriti Claudelova utjecaja. Meškov raznoliki dramski izraz, koji se služi sad realizmom, sad simbolizmom, sad opet naturalizmom, može se shvatiti samo iz prilika, u kojima je pisac stvarao: sad je njegova bol zahtijevala stvarnu sliku narodnog trpljenja na granici, sad je u simboličkom obliku poučavao i tješio, sad opet moralizatorski opominjao. Ipak je u drami ostao pretežno lirik.

Najizrazitiji predstavnik modernog naturalizma *Alojz Kraigher* (rođen 1877.), posegnuo je svojim dramama u posve protivnu stranu života, u erotička i obiteljsko-ćudoredna pitanja. Njegova je problematika smiona i bezobzirna, pa se previše gubi u dijalektičnom dokazivanju, mjesto da radnja dozrijeva dramatski. Njegova »Umetnikova trilogija«, posvećena uspomeni Ivana Cankara, oslanja se i sadržajno na Cankarov život; upravo zbog naturalističkih sklonosti nije mogla postići svoje umjetničko nastojanje.

Na naturalističkoj bazi izgradio je svoju prvu dramu »Veleja« i *Anton Novačan* (rođen 1887.), koja zaključuje niz njegovih demonskih seoskih događaja u prozi. Najpoznatija je njegova zamisao historijske trilogije »Celjska kronika«, od koje je izišao samo prvi dio: »Herman Celjski«, veoma efektno kazališno i književno djelo.

Među zakašnjele zastupnike nekadašnje Moderne ide svojim pučkim folklorom i lakrdijom *Cvetko Golar* (rođen 1879.), ali on suviše ističe folklorni elemenat, a da bi se njegove šale mogle isporediti na pr. sa šalama Pecije Petrovića.

Najviši predstavnik suvremene slovenske književnosti *Oton Župančič* (rođen 1878.) dao je najdublje dramsko djelo »Veroniku Desenišku« (1924.). Njegova mladenačka aktovka u stihovima »Noč na verne duše« još je sva pod utjecajem magične sile sredine i tajanstvenosti. »Veroniku Desenišku« mogli bismo lako nazvati dramom čovječje svjetlosti i tame, tragedijom o smislu svega što postoji, čiji je najviši izraz čovjek. Duboka problematika te povijesne igre našla je uzvišen poetični izraz, sjaj i slike, koje prikazuju Župančiča na vrhu njegova pjesničkog stvaranja. To je djelo ujedno početak historijske tragedije u Slovenaca, osobito događaja oko celjskih grofova, koji su važno i problematično poglavlje slovenske povijesti. Župančiča je također privlačio povijesni smisao osoba, premda su mu ljudi njegove drame značili više od povijesti; oni su mu bili simbolima slovenskog čovjeka, koji teži u prošlosti i sadašnjosti za unutrašnjim oslobođenjem.

Mnogo je više tražio povijesno značenje i narodnu sudbinu Novačan u svom »Hermanu Celjskom«, dok je *Bratko Kreft*, jedan od najmlađih i najuspjelijih dramatika, prikazao u »Celjskim grofovima« prije svega dramu feudalaca i podčinjenih, a tada socijalnu strukturu nekog doba, dakako s osjećajem suvremenog ocjenitelja i suca. Isti se pisac udubio i u sudbinu seljačkih ustanaka, pa je u »Velikoj puntariji« prikazao tragediju hrvatskih i slovenskih kmetova u borbi za svoju pravicu g. 1573. Tako nam novija historijska drama prikazuje važne duhovne i formalne prelome suvremenog slovenskog čovjeka, koji u historijskom fatumu i sadašnjosti traži putove i izlaze za budućnost, preko politike i vremenskih zapreka teži za unutrašnjom sređenošću i slobodom.

Te drame, koje su najvidniji uspjesi naše novije dramske tvorbe, imaju važan prethodni rad, koji su pripravili istom poslije rata neki izraziti dramatici, kao: Stanko Majcen, Alojzij Remec, Anton Leskovec i još neki drugi. Oni su obrađivali naročiti preokret u čovjeku, kada se sa svjetskim ratom srušio stari svijet ćudorednih vrednota, a čovjek ostao ponižen u svom dosadašnjem dostojanstvu i bez putova za budućnost. Oštrom psihološkom analizom zahvaćao je *Stanko Majcen* sitne konflikte i prikazivao njihove iznenadne katasrofe; *Alojz Remec* je pomoću fatalne tragične ironije razvijao događaje ćudorednih zabluda i naročito u komediji »Kirke« ocrtao moralnu neosjetljivost poratnog čovjeka.

Najveći dramatički talenat poratne ekspresionističke drame bio je *Anton Leskovec;* njegove prodorne drame fatalnog obračuna i osvete nastoje nam prikazati čovjeka, koji je već dozrio za osudu i nema više prava na čast i život. Time se on podudara s Ivanom Cankarom, ali budući da su te drame po svom tvrdom izrazu i neobičnim sadržajima ostale još duboko u samom piscu, označuju svojevrsnu, skoro patološku individualnost slovenskog dramatičnog talenta. Na žalost, prerana piščeva smrt (1930.) prekinula je rad toga dramatika, koji je još mnogo obećavao.

Uz tu dramu napisao je *Ivan Pregelj* (rođen 1883.) niz kraćih groteskih djela komičnog i tragičnog sadržaja. U svojoj historijskoj slici »Ljubljanski študentje« okušao se čak slikovitom manirom Rostandova »Cirana«. Najznačajnija je njegova biblijska drama »Azazel«, u kojoj prikazuje tragediju Marije Magdalene i Jude iz Kariota.

Pregelj spaja, u drami kao i u svojoj prozi, snažan artizam s potresnim sadržajem: u njima prikazuje borbu između duha i tijela, demonizam ljudske prirode, koja se bori za svoje oslobođenje i podliježe zlu, unatoč tome, što nad njom svijetli osloboditeljsko svijetlo otkrića; ćudoredni i vjerski problem demonski se zaplete i čovjeka ili satre ili očisti.

Iz ekspresionističkog poratnog pravca nastavlja se sva društvena i ljudska kritika kasnije i novije drame, bilo da se pisci približuju realizmu ili novom idealizmu. Sva je romantika otpala, teženje za novim, iskrenim, prošlošću nenatrunjenim čovjekom zajednička je oznaka skoro svim dramskim tvorevinama zadnjeg vremena, pa bila to ozbiljna drama ili satirično-zabavna komedija.

Među zastupnicima tog pravca, koji je dao više ali samo književnih drama, susrećemo također imena, čija su djela prikazivana u kazalištu. To su: Angelo Cerkvenik, France Bevk, Makso Šnuderl, Bratko Kreft, Josip Pahor, Vladimir Bartol, Josip Kranjc, Ferdo Kozak. Među najmlađima imamo dva izrazita djela: »Med štirimi stenami« Iva Brnčiča, obiteljsku tragediju, u kojoj je kritika opravdano uvidjela tragove Krležine »glembajevštine«, i »Potopljeni svet« Stanka Cankara, socijalno-ideološku i vjersko-preporodnu lirsku dramu kao dokumenat moderne katoličke struje među Slovencima.

Najplodniji dramatik je *Pavel Golia* (rođen 1887.), koji pripada generaciji današnjih pedesetgodišnjaka i koji je kao pjesnik izišao iz predratne Moderne. Njegov dramski rad ide u novije doba i nastao je iz neposredne veze s kazalištem. Kao ravnatelj ljubljanske drame napisao je više komada u lakšem stilu. Najbolji su njegovi omladinski komadi, koji imaju filantropsku, katkada i pučko-uzgojnu tendenciju. U tome je nastavio rad tvorca slovenske omladinske drame, izvrsnog humoriste Frana Milčinskoga (1867.—1932.).

Nastavljač novije pučke drame u Finžgarovoj tradiciji je *Janez Jalen*. Premda je njegova drama literarno stilizirana, on je najvažniji zastupnik »gorenjščine«. Osobito njegova trilogija »Dom«, »Srenja« i »Bratje« rješava pitanje sadašnje civilizacije, naročito položaj inteligencije, koja potječe sa sela, pa je poziva natrag k zemlji.

Blaži pravac zastupa u svojim komedijama *Jože Vombergar*.

U Slovenaca je vrlo visoko razvijena pučka drama. Svako oveće mjesto ima svoj prosvjetni dom, katkada i dva doma, koji se razlikuju po idejnoj opredijeljenosti. Tu se mnogo igraju domaća i tuđa dramska djela, bilo pučkog, bilo umjetničkog značaja. Zbog tog intenzivnog dramskog konsuma pojavila se zadnjih godina pod francuskim i njemačkim utjecajem snažna struja t. zv. laičkog kazališta, koje propagira bilo duhovno-katoličke, bilo socijalno-propagandističke komade. Taj pravac uvodi prof. Niko Kuret, koji je već napisao više teoretskih i praktičnih rasprava i izdaje reviju »Ljudski oder« (Pučka pozornica). Njegovo je nastojanje dalo već više izvornih komada tog novog pravca, bolje reći montaža, ali većih umjetničkih stvari još nema.

Vidimo, dakle da je novija slovenska drama usko vezana sa suvremenim duhovnim i socijalnim problemima. U njoj je snažno naglašena borba suvremenog čovjeka za njegove prirodne i narodne težnje. Ta se borba ne pokazuje samo u sadržaju iz gradske sredine, nego i iz seljačke okoline, jer je suvremena civilizacija unijela nemir i zabrinutost, osobito u seljačke slojeve, koji su još uvijek najizrazitija slika naroda. Zato u našoj drami ima sve manje isključivo artističkih težnja i sve manje tuđih utjecaja. Suvremeni dramatik osjeća, da mora više nego ikoji drugi umjetnik služiti životu. Zato se također opaža, da ta drama prelazi unatoč svoje pretežne analize i k sintezi.

OTON ŽUPANČIČ

P O D O B A

O, da mi je priti do svoje podobe!
Da bi jo zagledal jasno pred seboj!

Mračna je znotraj v meni mračnem,
vsega prešinja me, vsega prebada,
razprezajoča se v svojo rast...
In navznoter jo tipljem,
z vsem bitjem, slepec, tipaje,
in rastem ž njeno rastjó,
ž njo vred tavaje,
kam, sam ne vem...

O, da mi je priti do svoje podobe!
Da bi jo zagledal pred seboj!

Glej: Ali ni človek kakor drevo,
ki bi raslo iz svojega semena,
iz svoje srede na štiri strani...
pa ga bije vihar
in mu veje kodrá in krivenči,
da izgreši svoje štiri smeri
in ne more do svoje podobe?...

O, da mi je priti do svoje podobe!
Da bi jo zagledal pred seboj!

Je: Kdor je šel od konca s smerjó,
kdor sméri ostàl je do kraja zvest
in ves se pognàl je v samo rast:
tak, kadar nazadnje razpnè roké
kot mož, ki se pretegne v dan,
merèč tkanino večnih sanj,
pokaže nam svojo podobo: križ...

O, da nam je priti do svoje podobe,
i meni i tebi, narod moj!

(*Podoba*, slika, lik; *prešinjati*, prodirati; *tipati*, pipati; *vred*, zajedno; *tavati*, tumarati; *koder*, uvojak, pram.)

OTON ŽUPANČIČ

MESEČINA

Mračnó so šli dnevi,
mračnejši od noči,
molčali so spevi
kot slap ledén molči.

Pa je vesna prišlà, pa so pela dekleta,
zvečer, Talijanke na travi;
o gneča deklet, kakor cveta do cveta
nagibanje v gaja goščavi.

Iz samostana
je zvon zavabil:
to molijo nune;
strasti sta pijana,
za pas jo je zgrabil,
in šla sta v pokrajine lune...

— Deklè, nocoj
ne hodi z menoj,
zdaj hočem biti sam s seboj,
potočiti se hočem v noči svetost,
v najglobljo njeno globokost. —

Ščebèt iz gnezd,
trepét od zvezd,
med svetlimi prodi
srebró raztopljeno se vije;
tja tiho zablodim,
in blesk beži
na vse strani
od mene, v neskončnosti sije,
kot da ves svet
je v meni spočet,
iz mojega srca se lije...

Kdo, kdo si, Duh-zankar na sredi vsemirja?
Iz tebe razteka se mreža bleščave,
iz tvojega srca, iz tvoje postave
kar je, se rodi in rodeč te razširja,
razžarja te z žarki v daljave sanjave:
in blizu je daleč in daleč je blizu,
svetovi na enem nanizani nizu
po tvojega srca utripu pojo...

Zdaj, srce v sredini, zdaj bodi krepko!
Rodilo si ritem skrivnostne zavesti,
v čist sòj presojilo mrakoce bolesti,
prizovi še duše od vsepovsod,
omreži jih, zveži jih, strni v en rod!

Razvešeni so grozdi sanj,
ozvezdja nova čez nov svòd,
odrešeni strmijo vanj
duhovi, se vrste v obhod.
Predraga, dragocena stvar,
poklada zemlja se jim v dar,
odeta vsa z lepotami
kot z židanimi rutami,
da bi ne videli ji ran,
ko njih škrlat preliva zarjo v dan...

Svetli so dnevi,
svetlejše so noči,
šumijo spevi
kot slap sproščen šumi...

(*Vesna*, proljeće; *gresti*, tiskati; *goščava*, šibljak; *nuna*, opatica; *prod*, šljunak; *utrip*, trzaj; *omrežiti*, ograditi mrežom; *strniti*, spojiti, složiti; *obhod*, ophod; *pokladati*, polagati; *židan*, svilen; *ruta*, maramica; *škrlat*, grimiz.)

F. S. FINŽGAR

SIBIRIJA

(Ulomak)

Ime stvori ljudska duša. To je ime uvijek pravo. Vazda zahvati ono bitno. Zato su naseobinu prognanika na širokoj ravnici, kuda ih je gurnuo grad, nazvali Sibirija.

Pod rupičastom ponjavom, u sjeni kestenja noćivala je mala obitelj: on, ona i dijete.

— Dakle, dobio si kutić?

Žena Micka stiskala je gladno dijete na slabe grudi.

Kutić? Nemoj mi govoriti tako slatko. Kutić, kutić! Rupu, jedva za psa, a ne za ljude.

— Barem ćemo biti pod krovom.

— Pod krovom, kroz koji se vide zvijezde.

— Već ćeš ga nekako popraviti.

Dijete je zajecalo. Žena ga je počela ljuljati i tješiti. Od nekud se čulo pjevanje noćnih skitnica. Lišće je u kestenju zašumjelo. Ponjava je lepršala. Muž uzme ogrtač i zaogrne ženu preko ramena.

— Onda će tebi biti hladno.

Muž nije odgovorio.

Sagnuo se, podigao trijesku, zapalio je i stavio u pećicu, gdje su bila zadnja drva.

— Ne bi trebalo ložiti — pokušala mu je ona braniti, jer joj je bilo žao drva.

— Lakše ćemo voziti — nasmiješio se on gorko. Tada je legao na zemlju, a i ona je legla s djetetom na grudima.

Siva se magla cijedila po drveću, kad su pomaknuli ručna posuđena kolica i odvezli svoje jadne krpe ispod kestenja. On se upregnuo u kolica, a ona je držala i pazila na dijete, koje je ležalo na krpama na kolicima. Premda su poranili, Sibirci su se već budili. Na zajedničkom bunaru umivali su se starčići, koji su se spremali za polazak na rad oko regulacije rijeke.

— Kad bi barem potrajala ta močvarna sirotica! — pohvalio je maglu plećat mladić bez košulje, opaljen kao pečena ilovača.

— Od samog vraga dolazi žega u tom blatu, ako ga gazimo na suncu.

Raširene je prste turio kroz kovrčastu kosu i počešljao je.

— Oho, dolaze novi stanovnici! — pokazao je suhonja prema kolicima, koja su se tresla po kolotečinama. Svi su se ogledali. On, Primož mu je bilo ime, vukao je i gledao u zemlju. Kad je došao do bunara, reče mu netko iz gomile:

— Dobro jutro, gospodine! Rano ste ustali.

Primož, malko podigne glavu i otvori usta da odgovori, ali nije rekao ništa. Osjetio je posmijeh u pozdravu i to ga je zaboljelo.

— Dobro jutro, ljudi! — rekla je ona mjesto muža.

— Zar ti je muž mucav? — upitao je suhonja, koji se češao prljavom rukom po dlakavim prsima.

— Nije — odgovorila je ona bojažljivo.

Primož je srdito pogledao ljude, povukao kolica brže i prošao kraj gomile.

— Taj se zabunio — gledali su za njim i mjerili ga.

— Nije za Sibiriju.

— Jedva bi bio za zvonara kod sv. Lenarta.

— Zašto se nije duže valjao pod pokrivačem.

— Škole mu treba, škole.

— Nema talenta! Zar ga nisi vidio, seljačinu!

— Kako će živjeti, kad ne zna plesti jezikom.

— Zaista. Kažu, da čovjek živi od kruha. Katkada, možda. Danas živiš još samo od gubice.

Kolica su krenula pred baraku i zastala. Sibirci se raziđoše svojim kućama. Iz barake je izišla žena s djetetom u naručju. Za njom je došlo još petero djece u zamazanim i poderanim košuljicama. Najmlađi, Branko, zažaren po tijelu i licu kao divlji kesten, vrtao je prstom kroz rupu košuljice na debelom trbuščiću. Promotrio je nove ljude, opazio na krpama djetešce i na rukama se popeo k njemu.

— Je li djevojčica? — upitao je i pogledao Micku, djetetovu majku.

— Dječak je, Primožek — objasnila mu je majka.

— Čudna li imena! Majko, ti si mi obećala djevojčicu. Ne volim dječaka.

— Pa on nije naš. On je onih, što će biti kod nas.

Dječak se spusti s kolica, dođe do jarka i digne košuljicu.

Putem je mrmljao:

— Primožek, možek, možek. Baš me briga. Nije naš.

— Gdje je stan, pokažite mi — zamolila je Micka.

Žena — Neža Ritonja se zvala — pokazala je ljestve, naslonjene na ulazu u tavan barake. Micka je uhvatila ljestve i pokušala, da li čvrsto stoje.

— Ne bojte se, još su nove. On ih je »nabavio« iz šume.

Micka se popela po ljestvama, na vrhu se zaustavila i gledala u mračni tavan.

Neža ju je promatrala.

— Ne gledajte tako nevoljko. Nije salon, ali za ljeto će biti dobro. Za zimu se sklonite na koje drugo mjesto.

Primož je oživio i iskesio se na ženu:

— Ne zijaj, siđi dolje, da uredimo stan.

Žena šuteći siđe, digne usnulog Primožeka sa kolica i htjede ga položiti na travu.

— Metnite ga na našu postelju — ponudila je Neža.

— Samo da kasnije ne bude naš — prišao je Branko i usprotivio se.

— Mir, balavče! — zaprijetila mu se majka i odnijela dijete u baraku.

Kad su se ugnijezdili u novom stanu, rekao je Primož ženi da legne.

— A ti? — upitala ga je ona, kad se umorna i iznemogla srušila na ležaj.

— Poći ću za poslom i potražiti hrane.

Žena ga je zahvalno pogledala i zatvorila umorne oči.

Primož je prevrtao po krpama, našao svežanj, razvezao ga i uzeo kradomice iz njega sat. Krizmeni sat, koji je sve do sada skrivao i čuvao, da nije otišao u zalagaonicu. Zatim se tiho išuljao i zaputio u grad.

— Kuda? Najprije do rijeke. Možda ću dobiti posla.

Čekao je dugo, dok je došao do poslovođe.

— Nema ništa! — mahnuo je poslovođa rukom i brzo nestao.

Nakon toga obišao je sva mjesta, gdjegod su zidali, kopali ili gradili ceste. Svuda čekanje, svagdje ista pjesma: Nema ništa! Napokon je otišao u ured poduzeća. Stajao je za vratima kao na trnju i čekao. Mlada su gospoda nešto živahno razgovarala. Dugo nije nitko imao vremena, da ga pogleda. Konačno priđe k njemu neki vitki kicoš i otrese se na njega:

— Šta želite?

— Posla, gospodine.

— Sada ga nema.

— Gospodine, radit ću vam bud zašto. Imam ženu i maleno dijete.

— Dijete? Zar vam je i to bilo potrebno?

U Primožu je zakipjelo. Krv mu je udarila u glavu, usnice su mu drhtale.

— Sad će tu još i cmizdriti.

— Ne, ne plačem — progundao je Primož.

— Kako sam rekao: što vam je trebalo dijete? Napolje!

Primož je na čas stao. Zatim je mrko pogledao gospodičića i iz njega je provalilo:

— Što će nam djeca? Ako već ni za što drugo, onda zato da razbiju vaše pogane gubice. Fuj!

Zalupio je vratima, da su se potresla prozorska stakla i pojurio na ulicu. Svijet mu se ljuljao pod nogama, lutao je bez cilja, u prsima ga je peklo, škripao je zubima i kao da ga je nešto vuklo da navali na bilo koga i da ga zadavi. Utučen i potišten od ljutine i očaja zastao je pred zalagaonicom. Sjetio se krizmenog sata. Pažljivo ga je izvukao iz džepa, prislonio na uho i prisluškivao kucanje. Kao na dan krizme, kad ga je imao noću pod glavom i neprestano se budio, slušao ga i gledao. Gladio ga je po staklu, po poklopcu — za oproštaj. Dobio je za njega pedeset dinara.

Ženi je donio šećera, kave, kruha i brašna. Ni na začin nije zaboravio. Uvečer su imali veliku gozbu. Primožek je dobio bijelog kruha i šećera.

Sedmice su prolazile. Žena je tjerala Primoža u grad, ali on se nije više maknuo. Ženi nije govorio ni crne ni bijele. Pod ljeskovim se grmom izležavao, zurio u nebo, zabavljao dijete, kako je umio i znao — i šutio.

— Kako je samo čudan — jadala se Primoževa žena Ritonjki. — Sve mi se čini, da mu se miješa.

— Ništa se ne boj! Sibirija je jako čudan kraj. Svakome se ovdje u početku nekako miješa. Na koncu se ipak privikneš svakom zlu. Ne znaš ti, kakva sam ja bila. Pomisli samo: on je zaradivao, stan smo imali takav, da smo u njemu imali i divan. Kažem ti: bilo nam je sjajno. Tada su mi izbacili muža na ulicu i odlazio je komad za komadom: divan, sat, naušnice, pokrivači i vjenčano prstenje. A kad smo ogoljeli, došli smo ovamo. Sada smo tu. Vjeruješ li, da su mi se suze pojavile na očima, kada sam prvi puta slagala ljudima. Sad lažem, plačem, kao da derem stare krpe, i živimo. Tako ćeš i ti. Samo se drži mene. Ako nam ti siti lupeži ne će da pribave posla, neka nas hrane.

— Samo da hoće. Moj kaže, da ne će. I to uprkos ne će.

— Šta? Moraju! Tako kaže moj muž..., ali nemoj o tome govoriti drugim babama, da se svi ne uskomešaju, ako se to uskoro ne uredi.

Primoževa je žena, zbog tolikog hrabrenja, sva smetena otišla k mužu. Preskočila je jarak i krenula stazom prema grmu, gdje se obično izležavao Primož.

— Eh, danas ću mu očitati — razmišljala je. — Zašto samo ne bi bio odvažan? Zbilja, Ritonjka je ptičica. Svi bismo morali biti takvi. A onaj moj očajava i očajava, da ga više ne mogu podnositi. Već ću mu ja reći svoje i sutra će poći ili za poslom ili za kruhom. Od kuće do kuće. »Moraju dati!« rekla je Ritonjka. Ne ću ja valjda sama brusiti pete od kuće do kuće, iz dana u dan.

Žena se približavala grmu. Ali pod njim nije bilo nikoga. Nigdje Primoža. Svi planovi, kako će ga poučiti, rasplinuli su se. Osjetila je nešto bolno. Stala je drhtati i dozivati: Primož! Primoooož! Nije se javio.

— Kako me samo može tako mučiti! A, reći ću mu ja već svoje zbog tog izmicanja.

I opet je dozivala.

Odzvanjao je tihi lug, iz njega nije bilo glasa. Sve su prijetnje iščeznule, živjela je samo ljubav, koja je u njoj rađala strah. Trčala je kroz šumiču, postajkivala, vikala, bježala dalje i ogledavala se na sve strane.

— Evo ga!

Glasno je zavrisnula, kad ga je ugledala pod hrastom, pokrivena poderanom ponjavom, koja mu je služila za krov pod kestenjem.

— Spava. Čekaj, čekaj! — opet mu se zaprijetila. — Posve tiho ću ti prići, probuditi te i onda ti očitati!

Išla je na prstima prema hrastu, više se puta zaustavila i opet oprezno koračala po travi.

Već je bila kod njega.

— Kako se samo umotao! Komarci su ga napadali. Valjda zato.

Sagne se, uhvati ponjavu i skine mu je s glave.

— Bože pomozi! — kriknula je, da je odjeknulo između drveća.

Muž je bio blijed kao zid. Na objema rukama zijevala mu je rana u zgrušanoj krvi.

Žena se baci na mrtvog muža, okrvavi ruke i koljena, skoči i kao luda pojuri k barakama.

Svi su »Sibirci« potrčali pod hrast i opkolili leš. Žene su plakale, a muškarci su jedva suzdržavali psovke. Samo je onaj suhonja s otrovnim jezikom rekao:

— Kazao sam ja, da on ne će biti za nas. Predobar je bio.

Na to je Ritonjka sva uplakana dodala:

— Zato nas je, jadnik, i ostavio. Izmolimo očenaš...

ALOJZ GRADNIK

VODNJAK

Jaz ne ljubim površin,
svoje sveže sile snujem
in svoj smoter pričakujem
samo v temi globočin.

Vaših ne poznam razlik:
— siromaki, bogatini —
samo žejnih vseh družini
brez plačila sem zdravnik.

Svetel nisem, a sem čist.
Le če v moje kdo tolmune
vrže kamen, v mene pljune,
vračam gnus gnojá in glist.

Drugih je pijač nebroj
sladkih in omamnih. V suši
vendar vaši žejni duši
še najslajši sem napoj.

Kaj strmiš v me bled in plah?
V meni si zazrl prikazni?
Vzemi vedro in izprazni,
več ne boš sam sebi strah.

Vzemi vedro, zajmi, pij
in vsem žejnim me nalij!
O, ta slast, ko mleko mati,
samo dati, dati, dati ...

(*Smoter*, svrha, cilj; *tolmun*, batun; *strmeti*, čuditi se, diviti se.)

PAVEL GOLIA

PROCESIJA

Monotono zvonovi zvoné,
počasi procesija gré,
počasi in leno, brez volje, brez nade.
K Mariji
duhovni pastir
vodi žene in starce, otroke in mlade
device prosit in molit za mir,
k Mariji, k Mariji.

Monotono zvonovi zvoné,
počasi procesija gré — —

Tam gori vrhu goré
se beli zidovi bliščé,
to hram Bogorodice je čudotvorne.
Marija!
Čuj duhovnika glas,
čuj hripave glasove, glasove sonorne:
Ti Sina Spasitelja prosi za nas,
Marija! Marija!

Monotono zvonovi zvoné,
počasi procesija gré — —

Procesija se pné na goró,
jokavo otroci pojó:
Odšel nam je oče, kdo dal nam bo kruha,
Marija!
O, prosi za nas
Očeta in Sina in Svetega Dúha,
Ti naša Tolažba, Zavetje in Spas,
Marija, Marija!

Monotono zvonovi zvoné,
počasi procesija gré — —

Pobožno pred grudjo držé
device v molitvi roké,
ter povešajo glavice k tlom sramežljivo.
Marija,
pomagaj, brez njih
življenje je pusto, življenje je sivo,
usliši mladosti brezradostne vzdih,
Marija, Marija!

Monotono zvonovi zvoné,
počasi procesija gré — —

Glej, leto in dan, pa še ni
ne pisma poslal ne vesti
moj sinek, moj sinek-edinec iz bitve,
Marija.
Je mrtev, je zdrav?
Stare matere vroče usliši molitve
in pošlji ga, kakršen je, iz daljav,
Marija, Marija!

Monotono zvonovi zvoné,
počasi procesija gré — —

Toda tam, kjer ves dan in vso noč
grmijo topovi, nesoč
razdejanje in smrt, tam umirajo oni.
Marija,
kaj Ti veš, zakaj?
Ne Ti, ne Tvoj Sin, vendar milostno skloni
nad njé svoj obraz in pozovi njih v raj,
Marija, Marija!

(*Počasi*, polako; *jokavo*, plačno; *otroci*, djeca; *tolažba*, utjeha; *zavetje*, zaklon; *pred grudjo*, pred prsima; *bitva*, bitka; *razdejanje*, razaranje.)

FRAN ALBRECHT

VETER

Težke reči mi pravi veter nocoj,
grenke in bridke pozdrave mi nosi,
tiho v vejevju tam joče in prosi,
kot da na tihem žaluje z menoj.

Veter, ti dušam raztrganim brat,
večnih nemirov goni te sila,
dalje ti krute raztrgajo krila,
ali ti večno šumiš: smeh in jad.

Veter, ti dušam raztrganim brat,
plakal in tožil bi tuji bolesti,
laske bi česal sladki nevesti,
zvezde poljubljal bi vrhu neba.

Veter, s teboj bi jaz v prostor brez mej,
proč od sveta, samo proč od ljudi!
Veter, glej, črne so moje oči
od hrepenenja in studa in glada in žej!

(Praviti, kazivati; *grenek,* gorak; *vejevje,* granje; *jokati,* plakati; *dalje,* daljine; *tožiti,* tugovati; *bolest,* bol, tuga; *laske,* vlasi; *česati,* češljati; *hrepenenje,* čežnja; *stud,* gađenje.)

IVAN PREGELJ

IZ SLOVENSKIH GLOSA

Noću je vihor iščupao samotno drvo usred polja. Mirno, poput umorna putnika, leži ono na rosnoj ledini, toplo nagnuto na svoje krošnjasto zelenilo kao na uzglavlje.

Išao si mimo i vidio si. Nisi patio. Kako bi? Vihor je bio samo vragoljasta skitnica. Sjetvama je razgolićivao njedra i vrišćući je jurio mimo. I uhvatio je drvo za razbašurenu glavu. Kad je uvidio štetu, skutrio se iza brijega i luga...

Išao si mimo još jednom i vidio si posve drukčije. U mozak i dušu zaboljelo te strahovito razgolićeno korijenje, vičući bolno u jarko svijetlo. Boljela je kao duboka rana rupa, odakle bijaše istrgnuto drvo. Osjetio si bol živog, okrnjenog tijela: ranu i otrgnuti ud. Vidio si, da će drvo umrijeti...

I sada je tako kod nas, kao da leži na hiljade iščupanih božjih stabala. I gdje smo mi, koji to znademo, koji to oplakujemo? Gdje je među nama jedan samo, koji je *umro,* kao što će zacijelo umrijeti drvo?...

Iščupani od Soče! Prokleto plitko je palo naše sjeme kraj Soče u zemlju!

*

Preko Sorškog polja išao sam upravo uzduž od Šmartna na Reteče. O desnoj strani koračala je jesenska jugovina, s lijeve mi je dopirao Jenkov spjev. Tako sam sreo brezu, samotno drvo...

Da li osjećaš još nešto, kada čitaš Jenkove pjesme, razmisli! Nisam rekao, da je u svom »obrazu« o brezi svu gorčinu života osjetio — on sam. Reći ću, da bi se mogao roditi čovjek, koji bi od rođenja do smrti bio posve — sam. Nisam rekao: gle, umro bi, kada bi bio u širokom životu posve sam. Reći ću: kada ću zaista umrijeti, *tada* ću biti sam!

Da li osjećaš još nešto, kada čitaš Jenkove pjesme, razmisli! Svakog se dana ponovno pitam, da li sam još tu.

Tako sam, tako strašno sam!

*

Patio sam:

»Mati Slovenija! Umireš li?«

Kao samotna breza u tuđem svijetu, bez sestara, bez drugarica. Samotna, sama od juče, od danas, od sutra.

Odgovorilo mi je iz svetog tla:

»Ta nije sve u *vremenu!*«

Tada sam saznao i vjerovat ću do posljednjega:

»*Zemlja ne umire!*« Naša naime!

*

I šala je gorčina i ona je moje gorčine još jedna mudrost.

U nedjelju, na selu, na pučkoj svečanosti u gostioni. Kako su naše pučke svečanosti gostioničko-nedjeljne radosti. Svečanosni govornik je svečan. — Ukratko poet. Domovinu milu ljubio je riječima, mo-

lio je i pjevao. Svi mi, koji smo čuli, ljubili smo, molili, pjevali.

»Slovenijo... Sveta... Jedina... Tebi... naše duše ... Tebi... srca naša... Tebi... zadnju kap naše krvi...«

Pobožnost je govorniku oduzela glas. Tada: usred sunčanoga podneva kao poslije ponoći u tri, iznenada, blizu, oštro, zategnuto, kukurijek pijetla...

»I Petar izađe napolje i gorko se isplače.«

Ako ću imati dovoljno ljubavi...

Imadem dovoljno! Vjerujte, imadem dovoljno! Dovoljno zemlje, dovoljno uspomena i ljubavi za trideset godina. Trideset godina ne bih sve ispisao, ne bih sve ispjevao. Toliko imadem! Trideset godina pjesama za trideset godina života. Za deset tolminskih godina, koje su prve, dva puta devet godina. Za deset goričkih godina, koje su dačke, dva puta pet godina. Za kranjskih deset godina, kada sam pisao i pio, godinu i zadnje polovinu...

Imadem dovoljno. Meni tri zemlje mirišu. Meni tri razdoblja govore. Kao ružmarin i izop. Kao Tasso i Homer.

Imadem dovoljno. Imadem previše. Jer postoje uspomene i mimo toga! Imadem dovoljno... Ako budem još kome ljubavlju crpsti smio...

Ljubavlju!

»U gorčini i tišini od Boga«

Zlatoper... Tko je Zlatoper? Slataper bijaše mladi talijanski pjesnik. U borbama na Krasu prolio je svoju krv. Na zemlji, kojoj je pjevao, da živi u gorčini i tišini od Boga. Sada znadete, tko je Slataper...

Ali mene je uskrisio u bol: Jer ne mogu i ne možemo u gorčinu i tišinu od Boga!

Gorčina i tišina od Boga! Tražimo gorčinu i tišinu od Boga! Ta mora biti u nama! Ta i nama su se stakleno ukočile oči kao kraškoj zemlji prsa, kada je išla pokraj nas Meduza. Ta usahnule su duše, kao kraškoj zemlji vode! Bol i tišina od Boga, ta mora biti u nama! Tražimo bol i tišinu od Boga!

Da će naša pjesma pjevati, a ne vapiti!

Da će naša tragedija orati u duše i savjesti!

Zar nije istina, da je naša pjesma imala već svoj miris? Bol i tišinu od Boga!

Naša pjesma više nema mirisa. Otkad traži u širini zemlje.

Naše pjesme više nema, otkad tražimo u širini zemalja.

Naša će pjesma biti tek onda, kada će se sastojati iz gorčine i tišine od Boga!

Imajmo riječ za Kras!

Ali Zlatoper... Tko je Zlatoper?

Slataper je krv svoju prolio za svoj Kras...

STANKO MAJCEN

ROŽNI GRUNT

Rožni grunt je že onstran sveta,
bela na rožnem nebu cerkvica.
Nikdo ni bil tam.
Nihče ne ve
po skritih poteh,
po strmih robeh
do cvetja,
do petja,
do pravljice cerkvice v rožah.

Zagrebli so mamico Julko.
»Kam je šla?«
»Na Rožni grunt.«
Dobili so sestrico Julko.
»Odkod je prišla?«
»Z Rožnega grunta.«

Le starec, ko leže vznak,
zavije oči, zatuli v mrak.
Boji se, boji preteżkega ila —
še kamen na grob tiščil
On ne vidi Rožnega grunta,
blazen le tiplje v noč iz noči.

(Rob, rub; *petje,* pjevanje; *ilo,* glina; *blazen,* lud, mahnit; *tipati,* pipati.)

TINE DEBELJAK

SUVREMENA SLOVENSKA LIRIKA

Ovaj je članak samo informativnog značaja i letimičan pregled složenog razvoja slovenske suvremene poezije, kratka karakteristika najznačajnijih stvaralaca i njihova književnog udjela u općem napretku slovenskoga pjesničkog duha. Na taj način neka prilikom svečanosti hrvatsko-slovenske kulturne suradnje, uz pjesnike koji osobno nastupaju, budu i svi najznačajniji pjesnički stvaraoci zadnjih decenija, da prate svoje drugove kao suborci za pjesnički izraz i unutrašnju sliku slovenskog čovjeka. Ujedno, na kraju tako sažete slike, dobit će i pjesnici, koji nastupaju, svoje vremensko značenje, posebnu naglašenost iz punine cjelokupnog nastojanja slovenske lirike, dok budu osvajali općinstvo svojom vlastitom pjesničkom ličnošću.

Predstavnik slovenske moderne poezije, najviši vrh slovenskoga pjesničkog poleta zadnjih pedeset godina, bez sumnje je *Oton Župančič*, koji u skupini živih suvremenih pjesnika predstavlja slovensku Modernu fin de siècla kao još jedini na životu od četverolista Cankar-Kette-Murn-Župančič, koji je značio novo doba u slovenskoj književnosti i nov pjesnički izraz: spoj europske pjesničke konstelacije s dubinom i jednostavnošću narodne umjetnosti. Ako je *Murn* bio najtiši slovenski impresionista i folklorista, *Kette* kao pjesnik soneta vrlo bliz neoklasicizmu, a *Cankar*, kao pjesnik, bečki secesionista, *Župančič* je iz secesionističke manire »Čaše opojnosti« prešao u punokrvnog pjesnika, koji stoji izvan svake struje u narodu i koji pjeva iz sebe — srca u sredini — u svijet, koji je po njemu upoznao osjećanje i duhovna nastojanja slovenskog čovjeka, a i slovenstva kao takvoga u doba njegove najteže kušnje za vrijeme svjetskog rata. Tako je zbirkom »Čez plan« srastao sa slovenskom grudom, sa »Samogovorima« se popeo u visinu ljudskog duha, sa zbirkom »V zarje Vidove« je poput zvona budio slovensku političku zrelost, pripravljao narodno oslobođenje i bio tada najbliže srcu naroda; postao je sam njegovo raspjevano srce. Kao zreo čovjek dao je jednu od najljepših zbirki dječjih pjesama od svjetskog značaja. »Cicibana«, a poslije rata je još kao pjesnik dramatizirao sudbinu »Veronike Desinićke«; sada je s »Ostrnicama« pristupio zboru suvremenih stvaralaca kao njihov najpuniji zvuk. Danas stoji u našoj poeziji — izabran u antologijama (Mlada pota, Naša beseda) i u izabranim djelima (4 sveska) — kao pjesnička ličnost, koja je posegnula za zadnjim zvijezdama i kroz koju se prelijevaju tokovi Života i Duha; kao izrazita estetska vrednota — po shvaćanju i oblikovanju života.

Iz te prve moderne generacije, nakon Aškercova realizma, javio se u lirici katolički svećenik *Silvin Sardenko* (pseudonim dra A. Merhara), religiozni pjesnik, pjesnik narodne raspjevanosti i legendi, djevojačkih motiva (Dekliške pesmi), materinskih (Materi), narodnih (Spev domu) i ratnih motiva (Nebo žari), koji je također izdao dva sveska »Izabranih djela«. U posljednje vrijeme prepjevava crkvene himne, pa je po tome vrlo sličan pokojnom hrvatskom pjesniku Milanu Paveliću.

Druga pjesnička generacija, koja se javila uskoro iza Moderne, dozrijevala je u predratnim godinama, a javila se i dozrela istom poslije rata. Tako: pjesnik seljačkog života i životne strastvenosti *Cvetko Golar* (Rožni grm, Poletno klasje); *Rudolf Maister*, slovenski general (postavila ga je Narodna vlada u Ljubljani) i oslobodilelj Maribora, pjesnik balada i ratnih motiva te narodne svijesti i vojničkog oduševljenja (Kitica mojih); zatim *Vojeslav Molè*, u posljednje vrijeme profesor povijesti umjetnosti u Krakovu, koji je predstavnik slovenskog neoklasicističkog parnasizma i formalne dotjeranosti (Tristia ex Siberia). Od tih prvih mlađih drugova Moderne najviše je uspio dosadašnji sudac zagrebačkog Stola sedmorice *Alojzij Gradnik*, pjesnik najzapadnijih goričkih Brda, koji medaše sa Furlandijom, pjesnik melankolične erotike, bijega, tihe zamišljenosti (Padajoče zvezde, Svetle samote), koji je u zadnjoj zbirci »Večni studenci« prešao pod dojmom majčine smrti u razmišljanje o posljednjim stvarima života, o vrijednosti Smrti, Vječnosti i Zemlje. U toj zbirci iz g. 1938. ima ciklus pjesama »Kmet govori«, u kojima je došao do izražaja seljački nazor o Smrti i životu u tako pjesničkom obliku, kao još ni kod jednoga našeg pjesnika. Talijanski kritičar Umberto Urbani stavlja taj ciklus ruralističkoduhovne poezije među vrednote, koje zaslužuju svjetsku pažnju. Iz osobne tihe lirike prelazi Gradnik u objektivizam i u religioznu duhovnost, pa željno očekujemo njegovu novu zbirku. Tako se Gradnik iz prve generacije nakon Župančiča njemu najviše približio, premda je posve drukčija ličnost.

Iz generacije, koja se počela javljati u zadnjim godinama prije rata i za vrijeme rata u časopisima »Dom in svet« i »Ljubljanski zvon«, vodećim revijama u prvom deceniju poslije rata, spomenut ću od onih iz »Zvona«: *Frana Albrechta*, pjesnika zbirki »Mysteria dolorosa« i »Pesmi življenja«.

U prvoj, najboljoj zbirci pokazao je veliku misaonu dubinu i snažan pjesnički izraz, prožetost narodnom boli za vrijeme rata; u drugoj, socijalnu nepravdu i žeđ za novim životom u pjesmama, koje su odmah izgubile od prvotne zbijenosti unutrašnjeg izraza i već prešle u retoriku. Odlikuje se kao prevodilac pjesničkih zbirki (Bezruč) i klasičnih dramskih spjevova, u kojima se pokazuje njegova velika govorna kultura. Iz te je skupine izišao i *Anton Debeljak*, izrazita pjesnička ličnost, koja ide za francuskim uzorima, racionalistička i puna formalnog pronalaženja, ali koja ostavlja čitaoca hladnim. Ipak je u pogledu forme zbirka »Svetloba in senca« skoro zanimljiva i nešto posebno. *Janko Glaser* javio se kao impresionistički pjesnik domaćih Pohorskih gorica (Pohorske poti, Čas), intimnom erotičnom i pokrajinskom osjećajnošću. Najbolje se razvio i razvija se iz te skupine *Igo Gruden*, koji je počeo kao naturalistički erotik pjesama samodopadnosti (Narcis); u isto vrijeme pojavio se u njemu březinovski himnizam; spjevao je zbirku iredentističkih, nacionalističkih pjesama (Primorske pesmi) i snašao se tek u modernoj erotičkoj i socijalnoj pjesmi te socijalnoj suvremenoj prigodnici, koja je našla izraz u zadnjoj zbirci »Dvanajsta ura«. U toj zbirci ima nekoliko pjesama, koje idu među najbolje pjesme zadnjih godina. Gruden se ističe i kao pisac epigrama,

s lakoćom izražavanja i duhovitošću. Uz njega spominjemo i *Pavla Goliu*, pjesnika zbirki »Večerna pesmarica« i »Pesmi o zlatolaskah«, u kojima se pokazao spretnim virtuozom forme; vrhunac značе njegove »Pesmi«, u kojima je po ugledanju na Jesenjina postao najizrazitiji naš pjesnik bohemstva i bolećive samoironije. Sada uglavnom piše drame i dječje igrokaze, kojima je požnjeo velik uspjeh i popularnost.

Od pjesnika ratne generacije iz »Dom in svet« skoro je literarno-historijski najzanimljiviji *Jože Lovrenčič*, koji je k nama prvi donio futurizam i navijestio ekspresionizam u smislu novih pjesničkih slika i pjesničke slobode (Deseta dežela). Pri tome je trpjela dubina njegovih doživljaja, ali je ispunio svoje poslanstvo. Izraz te široke razmahanosti stiha je također njegov ep »Sholar iz Trente«, koji predstavlja jedan od najvećih slovenskih tekstova uopće i pokus za novi slovenski ep. Ali premalena jezična zbijenost i premalena pažnja na zvonkost stiha uzrokom su, što to djelo nije postiglo onaj uspjeh, koji bi kao sadržajno zanimljiva tvorevina lako imala. U svojim legendarnim pjesmama sve se više oslanja na slovensku narodnu epiku, pa i u pogledu na asonanciju dojmova. *Lojze Remec*, koji je bio dobar, a po formi prosječan pjesnik te generacije, nije izdao zbirku, kao ni *Stanko Majcen*, čija je poezija nešto posebno, duboka i značajna, pokazala je još u doba najsuptilnijeg ekspresionizma novi put k Zemlji, k zemlji sa metafizičkim smislom i dubinom (Zemlja) te tako nije vezao tu generaciju samo s poratnim prvim ekspresionizmom, nego ga je i potjerao u razvoj k stvarnim i vječnim izvorima domaćeg ognjišta.

Prva poslijeratna generacija unijela je u poeziju revoluciju u shvaćanju čovjeka, kao i u pogledu forme. Slovensku poetičnu mirnoću uzbudio je futurističko-ekstatičnom fantastikom *Anton Podbevšek* zbirkom »Človek z bombami«, pjesmama, koje su zaista bile samo bombe, patetične i frazerske, i danas imaju samo još literarno-historijsko značenje. Prave pjesničke vrednote te generacije dao je prije svih *Anton Vodnik* svojom eterično religioznom poezijom (Žalostne roke, Vigilije), u kojoj je otkrio nov ritam predočaba i metafizičkih doživljaja te novo doimanje svijeta i nadzemaljskih tajanstvenosti. Njegova mistična romantika naviještala je do sada u pjesništvu nepoznatu sliku izrazito duhovnog čovjeka te nov red na zemlji u Bogu. Isto je tako pjesnički uspjelo izrazio drugu stranu ekspresionističkog čovjeka *Anton Seliškar* zbirkom socijalnih pjesama »Trbovlje«, koja znači novu, samo tada još duhovno shvaćenu, borbu za socijalnu pravdu na zemlji. U kasnijoj zbirci »Pesmi pričakovanja«, preteklo je Seliškara vrijeme i razvoj, da njegova metrička proza nije više postigla uspjeh kao »Trbovlje«. Ta dvojica, Vodnik i Seliškar, značila su u prvim poslijeratnim godinama dva smjera duhovnog nastojanja tadašnje pjesničke generacije: religioznoga i socijalnoga. Iz religioznog nadahnuća propjevali su ponajprije *France Vodnik*, koji je izdao za tadašnje vrijeme i tadašnju generaciju najznačajniju zbirku »Borivec z Bogom«, *Vital Vodušek i Miran Jarc* (Človek in noč), a i *Jože Pogačnik*, koji se pjesmama naskoro kao jedan od prvih obratio k rodnoj grudi (Sinje ozare). Oba je smjera povezao pokojni *Srečko Kosovel*, koji se također nije sav predao suvremenim modnim formalnim tekovinama, pa je u pogledu forme ostao bliže predratnim generacijama, osobito Župančiču i uopće vezanim oblicima, a duhovno je bio najsvjesniji seizmograf vremena i obaju trvenja u Europi i kod nas. Njegova je pjesma potekla iz ljudskog osjećanja i iz zemlje; zato nije zašao u imaginarnost i apstraktnost, ni u religiozni ni u socijalni racionalizam, nego je u pjesmi zatvarao živu stvarnost i srce. Za života, a živio je samo 22 godine, nije objavio zbirke, nego samo nekoliko pjesama. Nakon smrti postao je miljenikom novije stvaralačke generacije, te je zbog svoje prerane smrti postao jednim od najpopularnijih pjesnika.

Iz te se generacije javila i pjesnikinja *Vida Taufer*, koja je počela s osjećajnim pjesmama erotskog značaja, pa sve više traži put iz vlastite boli za objektivizacijom stvarnosti u pjesmi i riječi. Doživljaje smrti majke i dragoga bića prelila je u lijepe, melankolične stihove; oni joj se također javljaju kao odziv na svaki svjetlucavi titraj zraka. »Veje v vetru« njezina je prva pjesnička zbirka, koja je postigla velik uspjeh i stavlja Tauferovu među naše najbolje pjesnike i pjesnikinje, od kojih joj se u posljednje vrijeme pridružuje *Lily Novy*.

Vodnikov eterični religiozni svijet privukao je k zemlji po ugledanju na Majcena, ali na drukčiji, kozmičko-opisni način, *Edvard Kocbek*, koji je svojim metafizičkim tihim životima i religioznom gledanju na stvari i predmete dao ime »Zemlja«. Tu je himnička riječ dobila najširi ritmički razmah i metaforičku punoću, a ujedno i sama zemlja najdalje perspektive u prekozemaljsku pozadinu. On je u neku ruku sličan hrvatskom pjesniku Dragutinu Tadijanoviću, samo da je u Kocbeku manje osjećajnosti i opisne stvarnosti, a više unutrašnjeg metafizičkoga gledanja.

Uz Seliškara javlja se *Mile Klopčič*, čija prva zbirka »Plamteči okovi« nije još obećavala pjesnika takve kvalitete, kao što se pokazao u drugoj, zreloj zbirci »Preproste pesmi«. Protiv ekspresionističke patetičnosti i gomilanja metafora uveo je Klopčič opet jasnu, jednostavnu puškinovsku riječ, a protiv romantike, novu stvarnost, izraženu na visok pjesnički način, zbog čega njegova zbirka ima veliku vrijednost i pendant je Kocbekovu pjevanju.

U izrazitu pjesničku ličnost razvio se *Božo Vodušek*, koji je iz religiozne romantike naskoro prešao k francuskoj analizi stvarnosti i ironiji, čak i samoironiji, te k espritu villonskih balada. Njegovu pjesmu karakteriziraju prije svega misaonost i iskrenost, kojom upoznaje svijet bez mladenačko religiozne očaranosti, zbog čega je svoju zbirku i nazvao »Odčarani svet«. Tu stoji gol čovjek, čija misao neprestano otkriva nove nepodopštine i neiskrenosti te njima šiba sebe i suvremeni svijet ironijom i blasfemijom. Katkada suhoparnim razmišljanjem analizira predmete i pojmove te velikom dotjeranošću forme stvara mrtve i hladne ljepote. Zapravo nedostatak osjećanja čini Voduška tipičnim francuskim pjesnikom, čija je duhovitost gotovo nešto posebno, ali intelekt ubija toplinu i sućut, zbog čega je mnoga njegova pjesma prisilna tvorevina.

Tako se kod Klopčiča i Voduška opet javio u slovenskoj najmlađoj poeziji protiv romantike — klasicizam, protiv otvorenih vizionarskih oblika — zatvorena vezanost strofe, protiv omalovažavanja forme — opet formalna savršenost. Zato u sadašnjim revijama ponovno vlada nekakav parnasizam, sonet i rispetto, kićenost i rima te lokalni kolorit.

Novo je doba naviještala već poezija *B. Fatura*, koji je začudo brzo prestao pjevati, kad je pokazao svoju veliku darovitost.

Danas nam dozrijeva puno pjesnika u neke vrste novoj romantici, ali koja ima tvrđe zemaljske osnove od ekspresionističke. Tako se javljaju imena: Žitnik, Šali, Udovič, Vipotnik, Ludvik, Brnčič, Dular, Čampa, Beličič, Stanek i drugi, od kojih neki obećaju, da će se naći i u epici, koju čitave decenije nije nitko njegovao.

Čini mi se, da stojimo pred novom naročitom generacijom, koja dozrijeva i koja će uskoro dati svoj vlastiti plod, dostojan prije spomenutih pjesnika. U budućnost gledam optimistički i svi znaci govore, da će sinteza stvarnosti i nove duhovnosti, koja se u zadnje vrijeme pokazuje i kod naturalista, djelovati dobro i da je slovenski pjesnički genij opet u pripravnosti za nov polet.

JOŽA LOVRENČIČ

MED VOŽNJO

(Veliki teden 1918.)

Železen takt bijó kolesa skozi Kras:
Zdaj ti, zdaj jaz... Pa smo med žive stene se zarili.
Sopotniki jeze se: razgled v pomlad so izgubili,
ko pred menó razvija se dolg film.

Egiptovsko razvrščeni ljudje:
v obraz in stas vsi kakor eden,
v gib rok in nog vsi kakor eden
in hrbti upognjeni, ko da oči
v srce bi gledale in uho poslušalo kri,
in v spodnjo ustno vtisnjeni zobje —
vsi kakor eden in molče hite,
da faraonu piramido dograde.
Teles jermenje se opleta
in žvižga, ko da je njegova pesem sveta.
Naenkrat — ali so se vgreznile noge,
naenkrat — ali so odpovedale roke?
tisoči kakor eden obstoje.

Tisoči hrbte so vzravnali: Kdo,
kdo faraonom spletel je in dal jim bič?
In to povej, kako prišel je bič v tvojo rokó,
birič! —

Birič — eden za drugim obstoji, molči,
birič — eden za drugim že na tleh kleči.
Pa mimo faraona v zlatu in ornatu prineso,
ko blisk njegovo je oko in praša: Kdo je to?

Tisoči in tisoči ko vihar se nasmejo,
tisočev in tisočev vzklik-tresk: Mi!
In tisoč tisoč mišičastih rok
k nosilnici se vpogne v lok:
Človek si, faraon, ne Bog! — —

Železen takt bijó kolesa skozi Kras:
Zdaj ti, zdaj jaz, zdaj ti... In izmed sten smo se izvili.
Sopotniki razgleda v pomlad so se zveselili —
jaz mislim na okameneli film.

(Pomlad, proljeće; *birič,* pandur.)

IGO GRUDEN

BALADA NAŠIH DNI

Obup in žalost — dva molčeča druga
sta v teh jesenskih mi deževnih dneh:
kdor sreča me, ne vidi, da smo v treh
zavešeni z oblaki v vetru z juga.

Od streh na ulice so sence legle:
kako brezupno žalosten je svet!
Nad njim otožnih ptičev daljni let —
iz megle slišim klice njih zategle.

Mordà bom tudi jaz nekoč nad mesti
otožno klical v noč, iskàl si smer
za drugom skozi žalostni večer
kot za človekom zdaj v dežjù na cesti.

Posedam v krčmi, da ljudem se skrijem:
na Almerijo mislim vse te dni,
na Nanking in kako Šanghaj gori,
na mrtve narodov človeških pijem.

Z očmi velikimi, svetló kot riba
pogleda včasih v vežo plah otrok,
osipljejo se rože mu iz rok,
ko bliže gre in ustnice pregiba.

Fantički iz predmestnih senc turobnih,
dekletca v letnih krilcih do kolen,
prezebli, lačni, stisnjenih ramen,
kot v mojem je jesen v njih srcih drobnih.

Pogled nam vsem visi v prostoru praznem,
delim jim brez besed drobiž in kruh;
a v meni vse kriči: telo in duh,
ko iščem sled vesti v človeštvu blaznem.

Pijan se dvignem kot orkan s potresom,
razkrivam strop in streho do nebá,
apokaliptični nestvor svetá
bogá izzivam proti krvosesom,

ki v Almeriji, Nankingu, Šanghaju
morili so otroke solnčnih mest,
lovim jih v pest in davim jih za vest
ob Jangcekjangu in ob reki Taju.

Obup in žalost sta z menoj kot rablja
na straži nad človekovo vestjo:
pošastno gre zakrivljen nad zemljó
v oblakih mesec kot krvava sablja.

(*Obup*, očaj; *brezupno*, beznadno, očajno; *klic*, klik; *včasih*, katkada; *lačen*, gladan; *drobiž*, sitan novac, *sitniš*; *sled*, trag; *vest*, savjest; *krvoses*, krvolok, krvopija; *rabelj*, krvnik; *pošastno*, sablasno.)

JUŠ KOZAK

BOHINJSKI PASTORAL

(Ulomak iz knjige »Maske)

Pod Podrtom gorom smračilo se kao u rogu i već je garavo nebo visjelo na kršnim rubovima Komarče. Pepeljaste su se magle previjale ispod crnih oblaka, koji su se polako pomicali naprijed i potamnjivali jezero. Kao tinta crna površina uznemirila se, preko nje su preletjele bijele pjene. Iz Ukanca se digao sumnjiv vjetar i zaprašio po gorskoj dolini. Sakrila se Tosceva glava, u Voje je pala tama. Oskoruše su u dubravama zašumile, vihor je preletio, za njim je dolazila čudna tišina. Ljudi su zatvarali vrata, na oknima su se pokazivala zabrinuta lica, ovce su se na pašnjaku stiskale u gomile i sklanjale se u grmlje. Na sjenokoši se mlada pastirica popela na sjenik, klečeći plašljivo se obazirala po dolini i križala se. Ljubičasta je munja presjekla nebo od Šije do Studora, stari je Šimon na Ripčevoj krčevini stupio pod pećinu, širio ruke prema tami nad jezerom i vatreno šaptao, da ureče zli čas. Samotni se pješak na Polju obazro nazad i trgnuo se. U Ukancu je visjela siva plahta do tla i čudno je šumilo u zraku. Kad je podigao oči, upravo je nad njim bljesnulo u crnom oblaku, da mu je gotovo uzelo vid, i u prah je pala debela kaplja. Skočio je s ceste i bježao među njivama, da bi se što prije dovukao do kuća uz vodu. Već je šumilo nad jezerom i kroz gustu zavjesu, koja se hitro micala nad vodom, nije se već vidjelo. Praskale su visoke bukve pod Kračim plazama, tresle su se jele u Suhoj, na Uskovnici, i kad su se sagnule pod Liscem, siva je zavjesa zaogrnula svu dolinu. Munje su probijale kroz tuču, koja je odskakivala od drvenih streha, do tla se prigibalo granje, u hučnoj tutnjavi nisu se više čuli uzdasi muževa i molitve žena, koje su čučale u mračnim kuhinjama i komorama. Blizu Petraževih je prasnulo, da se stresla kuća, a nije se vidjelo, je li kamo udarila strijela ili je otkrila strehu; na stropu su se pokazale vlažne mrlje. Kroz prozor nismo ništa prepoznali, pa ni tuče, samo su udaranje po krovu, vihor divlje zemlje i uzastopni udarci groma potresali čovjekom.

»Ništa — čekati, dok se smiri«, mumljao je stari Petraž, rukama podupirao bradu i žmirio u vatru, gdje je dogorijevala posvećena maslina.

Oluja se povukla preko Jelovice, nad dubravama je još malo pršilo, kad su počele pojedinačno cvrkutati ptice. Među povaljenim žitom i razorima na njivama ležale su gomile tuče, naliv ju je nasuo u jarke i pred kuće. Na Senožetama je otkrilo sjenik, pod Studorom je prevrnulo dva stoga, u Nižoj dolini još više. Pripovijedali su, da je u Jereki grom zapalio kuću.

Mirisala je zemlja, mirisale su šume, u svježem su se zraku svijetlile kapljice na grmlju i po travi. Nebo je nad Podrtom gorom i Bogatinom bilo svijetlo zrcalo, kad smo opet stali pred Petraževu kuću i ogledavali visoku krušku, koja je prelomljena ležala preko ceste. Nisam se mogao osloboditi dojma, da se iz svježeg drva još dimi. Stari Petraž još nije znao za krušku; jedva se počelo vedriti, kad je skočio na gutljaj. Sada je dolazio uz narasli potok i sitnim očima začuđeno gledao ljude pred kućom. Tiho je stupio do kruške. Pričinilo mi se, da se u njegovu suhom i zgrbljenom liku nešto pokrenulo. Ogledao nas je pozorno sve po redu. »Vjetar je kao Bog«, rekao je nakon kratkog razmišljanja i žmirkajući razgovijetno ponavljao riječ za riječju. Kad je vidio, da smo se nasmiješili, raspripovijedao se: »Samo vjetar i Bog sliče jedan drugome. Boga još živ čovjek nije vidio, a ni vjetra. Dođe, učini i nema ga«. — Na krušku se više nije obazirao. Još jednom nas je pogledao i uzviknuo: »Vjetar je kao Bog«. Na to je brzo odjurio prema dragoj mu krčmi. »Sad si čuo«, smijala se šaljiva susjeda, »Bog i vjetar, što ga briga za krušku. Kad njega samog bude nestajalo, i onda će reći: „Vjetar dođe, učini, i mene nema"«. Nad Crnom zemljom je zadrhtala kao orah velika zvijezda.

Kad se stari Petraž vratio, sjedili smo u kuhinji pri ognjištu. Ušao je tiho, zapalio lulu trskom i ponovno nas počeo pogledavati. Noćas je izgledao razgovorljiv i nije kao po običaju otišao u komoru, gdje je zaspao s lulom u ustima. Sjedio je na škrinji, popravio lulicu u krezubim čeljustima i opet počeo mudrovati o vjetru, kako je Bog sličan vjetru. Za čas je zamišljeno dignuo glavu, kao da se nečega sjetio. »Pa vjetar uđe i u ljude«, rekao je i odobravao vlastitim riječima. »Neko se vrijeme priprema kao za oluju, onda od nekud dune suh vjetar i ljudi idu, kao da ih goni vihor.« Prisluhnuli smo, jer se vidjelo, da je dobrano povukao i da će pripovijedati.

»Još je djed dobro znao, kako je tada bilo u Bohinju. Dvije godine uzastopce bila je takva ljetina, da je stari takve nisu pamtili. Ljudi su samo puzali oko kuća i istezali vratove u kuhinje. Pa i gnjila se repa mogla prodati pod slatki med. Na Gorjušama i Jelju kuhali su gorštaci koru od drveta. Ni jedna se životinja nije smjela pokazati, odmah je s njome bilo svršeno. A po vrhuncima je zapao takav snijeg, da nisi mogao do staze, pa se nije dalo prići ni na Tminsku. Gdje su imali još kakvo živinče, zaklali su ga i nekoliko dana jeli, tako da je svima pozlilo, ako im ga prije nisu ukrali. Čovjek nije bio siguran pred čovjekom, ta jedan je drugome gledao u želudac. Pod Studorom su vlastelinski sluge ubili Tomažina, koji je opsovao vlastelinskog pisara. Fužinari su se oprli i nisu više htjeli na tlaku. Došli su s vlastelinstva i vukli ih vezane na njive. U Jereki su momci ubili djevojčicu, koja se za komad kruha podala panduru. Što gora je bila nevolja, to više su pravili sprdnju s ljudima. Muškarcima su se objesile ruke i uši, skrivali su se kao zečevi. Ženske su još neko vrijeme vriskale, a onda su i one utihnule. Kad je ljetina opet urodila i kad su se svi mogli do sita najesti, još je gore pritisla vlast. Raspisala je nove poreze, ubirala od živog i zaklanog blaga, od soli i ognjišta. Nje se pri tlaci nije ticao nikakav pismeni propis i utjerivala je od svake čovječje glave. Kao iz prkosa jezdio je debeli nadstojnik svaki dan po dolini, turao svoj nos u kuće i ljudima se činilo, kao da ih žive štiplje kliještima. Tada je ušao vjetar u ljude. Skupljali su se u Javornici, na Šehu i svi su mislili samo na vlastelinstvo i na pravdu. Iza toga je dunuo suh vjetar. Staroga su Dobravca vlastelinski sluge pri Svetom Janezu remenjem šibali po golim leđima. Nisu došli do Polja, a već su ležali na cesti, jedan razbite glave, drugi rasparana trbuha. Još iste su noći treperile luči po svima jarugama prema Uskovnici, a Češnjani i Fužinari su došli do posljednjeg čovjeka. Noću su krenuli kroz šume i u jutro su bili pred bledskim vlastelinstvom. Gospoda se još nisu ni probudila, a već je gorio majur i dim se valjao pod prozorima. Provalili su okovana vrata i sukobili se s vlastelinovim ljudima. Ubili su nadstojnika, gostili se po dvoranama i dijelili pravdu. I tada stigoše vlastelinovim ljudima u pomoć iz Radovnice i od Kranja, te pobiše sve, što nije pobjeglo. Odarjeva su ljudi kriomice odnijeli drugu noć u Praprotnice. Žene su mu povezale ranu na glavi i brinule se za nj cijele zime. O proljeću je rana zacijelila, no k pameti više nije došao. Otišao je od kuće i pobjegao u Krčevine. Pripovijedali su, da su ga vidjeli sada na Zajamnicima, sada na Vogaru, smijao se i pjevao, da se razlijegalo daleko unaokolo. Srenjani su ga slušali noću, kad je ijujukao od Javornice prema Podjelju. Vlastelinski su ga ljudi lovili, no premda je bio šenuo umom, uvijek im je izmakao. Navodno su ga se i bojali, jer je vjetar bio u njemu. Kad su na jesen dotjerali krave, mislili su, da će sići u dolinu. Išao je za njima, no dolje ga nije bilo. Pao je niz one litice vrh Studora i sav se razmrskao, samo je ostala cijela glava, koja je već od prije bila napukla. Pokopali su ga potajno i vlastelinski ljudi nisu nikada saznali, gdje leži. Još bi mu i mrtve kosti bili pribili na crkvena vrata«.

Stari je Petraž mljaskajući potegnuo iz lule, trzao očicama i govorio sam sa sobom. »Kad se približava takvo nevrijeme, izgube pamet svi, nad kojima se nadviju oblaci. Kao baba, koja je bježala pred pljuskom i suknju prebacila preko glave da pobjegne suha, a pala je u vodu i utopila se. Ne varam li se, ne će dugo trajati, i opet će dunuti suh vjetar. Već ga osjećam...«.

MIRAN JARC

PAV V MESEČINI

Vesoljnega vodometa mesečina šumlja
na bajne pokrajine mojega srca,
iz bilke, iz rože, iz vej kipi za vzdihom vzdih,
v srebrne daljine lije vsemirske žeje dih.

In ko je bila čaša duše polna bisernih snov,
je v prostorje tiho zvenečih zlatih zvonov
pav zaklical v noč. — —

Krik njegov bil je misli suličaste zasmeh:
»Kaj si lažeš opojnost v dveh,
saj si sam,
sam,
in ona odšla je bogvekam.«

(*Pav*, paun; *vesoljen*, vasioni; *veja*, grana; *žeja*, žed; *ko*, kada; *suličast*, pridjev od sulica; *zasmeh*, posmijeh; *bogvekam*, Bog bi znao kamo.)

VIDA TAUFER

VENERE DI CIRENE

V praznini sobe, lepa kakor sen,
brez rok, brez glave, ulita v gladki kamen,
vsa polna, težka kakor sto bremen
ponosno čaka sama tu na samem.

Ljudje strmijo v njene bele grudi,
v telo božansko, hladno kakor led.
Strmijo vanjo in nekdo se čudi,
da tu je ona, tam ostali svet.

(*Strmiti*, diviti se, gledati zadivljeno.)

MILENA MOHORIČEVA

SLOVENSKA POSLIJERATNA PROZA

Poslijeratna slovenska proza našla se pred novim, velikim zadacima. Književno su tržište preplavili prijevodi iz svjetske književnosti u do tada nepoznatoj mjeri, čitalac se upoznao sa stranom beletristikom na domaćem jeziku, a slovenski je pripovjedač neko vrijeme stajao po strani. Strani, veliki pisci otvarali su čitaocu svjetske perspektive, cijela legija prevodilaca presadila je njihov svijet u okvir slovenskog jezika, ukus šire publike se podigao i ona se priviknula formatu, kakvog slovenska proza nije do tada gotovo ni poznavala. Trebalo je dakle okušati svoje sile u natjecanju s najvećim i najuspjelijim stvaraocima širokog svijeta.

Uglavnom možemo poslijeratno doba razdijeliti u doba previranja, udomaćivanja različnih struja od ekspresionizma, simbolizma, do primitivizma i infantilizma, i u doba traženja čvrstog podnožja, konkretnih zadataka i djelovanja, u doba t. zv. nove stvarnosti.

Literarne forme, koje susrećemo u poslijeratnoj slovenskoj literaturi obuhvaćaju svu šaroliku skalu proznih oblika od pjesme u prozi do crtice, novele, pripovijetke, romana i putopisa. Najveći uspon doživio je roman, snažan su razmah doživjele novela i crtica, koje su našle u brojnim beletrističkim revijama dovoljno prostora. Sadržajno je proza poprimila metafizička razglabanja, tankoćutni lirizam sve do objektivne, u realni svijet zadubljene misli i predodžbe, koja je otkrila problematiku našeg socijalnog, kulturnog i političkog života.

Rat je značio za cijeli naš život toliki preokret, da se u početku gotovo nije ni moglo osjetiti kontinuiteta. Smrt Ivana Cankara, 11. prosinca 1918., značila je skoro simboličnu granicu, a njegov rad jedinu vezu između dva svijeta. Cankarova je pojava za mnogo godina zasjenila sva ostala imena.

Skupina pisaca iz predratnih dana, koja se javlja u šarenoj vrevi poslijeratnog doba, još nam se djelomično predstavlja u izabranim djelima. To su naši šezdesetgodišnjaci sa Finžgarom i Šorlijem. Čitava ta generacija bila je manje ili više pod utjecajem naturalizma, usvojila je njegovu tehniku, njegovu konstruktivnost i, kako opažamo naročito kod Finžgara, prekrila ju je velom svoga idealističkog gledanja.

F. S. Finžgar je danas jedan od najčitanijih slovenskih pisaca, njegova su djela prodrla do posljednjeg slovenskog sela i nema odraslog čovjeka, kojemu ne bi roman »Pod svobodnim solncem« bio najmilijom knjigom. U tu skupinu Cankarovih suvremenika moramo ubrojiti sva imena živih i već umrlih pripovjedača od Govekara, koji je nekada bio zagovornik naturalizma, preko Jakliča, Golara, Kvederove, Meška, novelista Milana Pugelja, Zbašnika, do humorista Rade Murnika i Milčinskoga, čija topla čovječnost, proizlazila ona iz njegovih »Pravljica« ili iz knjige »Fridolin Žolna in njegovi«, ugodno osvježuje sliku te generacije.

Drugu skupinu predstavlja ratna i poratna generacija, koja je doživjela svjetsku katastrofu dijelom još na ratištu, koja je sa sobom donijela, kad se opet sa svih strana našla na domaćem tlu, tekovine iz svih dijelova svijeta. Ona je bila svjedokom preloma, pa se taj prelom odrazuje i u njoj. U njoj žive dva svijeta, okreće se naprijed i natrag, dijelom se utjecala pod Cankarovo okrilje, dijelom je išla svojim putem. Ta generacija zahvaća veliko mnoštvo imena, koja su se afirmirala u noveli, pripovijetki, a i u romanu i putopisu. Nabrojimo ih ovdje makar i letimično: Fran Albrecht (Posledња pravda), Ivan Albrecht, France Bevk, Janez Jalen, Marija Kmetova, Juš Kozak, Alojz Kraigher (Kontrolor Šklobur, Mlada ljubezen), Ivan

Lah, Joža Lovrenčič, Ivan Matičič, Anton Novačan (Samosilnik), Jože Pahor (Medvladje), Ivan Pregelj, Alojzij Remec, Gustav Šilih, Maks Šnuderl (Izgubljena zemlja, zbirka novela »Človek iz samote«), Narte Velikonja (Otroci), Ivan Zorec (Beli menihi). Tu generaciju predstavljaju uglavnom tri imena: Ivan Pregelj, Juš Kozak i France Bevk.

Ivan Pregelj jedan je od naših najoriginalnijih pisaca. Podrijetlom je iz Gorice. Velika erudicija, fin estetski osjećaj i ljubav prema jezičnim starinama, prema našoj zemlji i ljudima, koji na njoj žive, značajne su crte njegova rada. Pregelj je u prozi predstavnik našeg ekspresionizma. Konflikti, koje izaziva protivnost izmedu duhovnih težnja i tjelesnog života, našli su u njemu najsnažnijeg formulatora. Njegovo najveće djelo »Plebanus Joannes« (1920.) predstavlja ujedno vrhunac svega, što nam je pružio ekspresionizam u prozi. Pregelj je jedan od najoduševljenijih poznavalaca naše stare književnosti, osobito Dalmatinova Svetog pisma, čemu je najboljim dokazom njegov stil. Bezbroj davno zaboravljenih riječi i oblika Pregelj je ponovno oživio, oni su dali njegovim djelima patinu starine i melodiji njegove proze otmjetnost. Za istraživača našega stila bit će Pregelj jednom skoro najzanimljiviji pisac. Velik broj svojih djela, od kojih »Tolminci«, »Štefan Golja in njegovi«, »Bogovec Jernej«, »Magister Anton« i »Šmonca« zauzimaju odlična mjesta, izdao je u »Odabranim djelima«.

Drugi je predstavnik te skupine Ljubljančanin *Juš Kozak*. Izišao je iz revolucionarne generacije Preporoditelja, za vrijeme rata bio vojničko-politički zatočenik i izišao kao pripovjedač iz tradicije naših naturalista. Sva prva Kozakova djela u znaku su čistog realizma, tako: pripovijetka »Razori«, njegovo najveće djelo roman »Šenpeter«, pripovijetke »Beli mecesen« i »Lectov grad«. U romanu »Šenpeter« dao je sliku ljubljanskog polugradskog predgrada, njegovih iskonskih strasti i njegova isprsavanja. Prelaz u ličnu ispovijest označuje »Celica«. Od tada je Kozakov rad što dalje sve više odraz njegovih razmišljanja i ličnih spoznaja. Pisac stupa pred čitaoca i raspravlja s njim socijalne i kulturne probleme. Nakon putopisa »Za prekmurskim hmeljniki« i satiričke pripovijetke »Spiridion«, upravo su izišle »Maske«, zbirka novela, eseja i putopisa, najjača lična ispovijed zadnjih godina. Put Juša Kozaka vodio je od objekta k subjektu, od naturalističkog podavanja svijeta i života do poniranja u vlastite dubine.

France Bevk je naš najplodniji pisac. Rodila ga je slovenska Gorica, kao i Preglja, i njegov je rad njezino vjerno ogledalo. Nadaren jetkim darom zapažanja, Bevk znade oblikovati sudbinu svojih junaka i prikazati kraj u kojem žive te raste s njima od djela do djela. Njegova zbirka novela i crtica »Faraon« (1922.) i »Rablji« (1923.) nose pečat toga previranja. U njima se Bevk bavio neobičnim psihološkim problemima. Velik dio njegovih djela (Ljudje pod osojnikom, Krivda, Veliki Tomaž, Železna kača, Kresna noč, trilogija »Znamenja na nebu«, sredovječni roman »Človek proti človeku«) govore o tome, kako se Bevk neprestano produbljuje, zahvaća svijet sve šire i uspinje se do velikih monumentalnih djela. Tako je zauzeo u našoj prozi jedno od najvidnijih mjesta. Značajno je, da naša velika djela nastaju u medašnim pokrajinama: Pregelj i Bevk su iz Primorja, Prežih Voranc je iz Koruške, a Miško Kranjec iz Prekmurja.

Treća skupina ili treća generacija toga razdoblja obuhvaća niz imena, kojima je zajedničko nastojanje za stvarnim spoznajama bilo sa psihološkog i fiziološkog ili s političkog i društvenog područja. Svi su se ogledali po svijetu, upoznali se sa znanstvenim otkrićima, političkim i gospodarskim teorijama te društvenim problemima. Naše brojne revije omogućile su mladim i najmladim piscima, da su se okušali naročito u noveli. Mnogi su već izdali svoje zbirke i zato kronike toga doba bilježe njihova imena; mnogo ih je, čiji je rad zakopan u revijama i čeka čas da se opazi, hoće li se pisac razviti, ili će pasti u zaborav, ako je njegovo pisanje bilo samo prelazno mladenačko doba u njegovu životu. Zbirke novela i crtica te veća djela izdao je veći dio tih pisaca, od kojih ćemo nabrojiti samo nekoliko imena: Vladimir Bartol, Angelo Cerkvenik (Orači, Poslednji dnevi človeka), Tone Čufar (Februarska noč), Mara Husova, Anton Ingolič (Lukarji, Splavarji), Miran Jarc, Mirko Javornik (Črni breg, Srečanja z neznanimi, putopis Pomlad v Palestini), Jožko Jurač, Milan Kajč, Ignac Koprivec, Filip Kalan, Jože Kranjc, Miško Kranjec, Bratko Kreft (Človek mrtvaških lobanj, putopis Med potniki in mornarji), Rudolf Kresal (Študent Štefan), Lovro Kuhar,Prežihov Voranc, Bogomir Magajna, Ivan Molek, Ludvik Mrzel, Janez Plestenjak, Ivan Potrč (Sin), Ljuba Prenner, Davorin Ravljen, Tone Seliškar (Nasedli brod), Anton Slodnjak (Neiztrohnjeno srce), Ilka Vaštetova (Vražje dekle, roman o Prešernu). Vidnija mjesta medu njima zauzimaju Miran Jarc, Ludvik Mrzel, Bogomir Magajna i Vladimir Bartol, a prvenstvo su izvojevali Miško Kranjec i Prežihov Voranc.

Miran Jarc je obradio u romanu »Novo mesto« duševno dozrijevanje, borbu sa samim sobom, iskustvo i spoznanje mladića. U »Črnoj roži« posegnuo je za objektivnijim sujetom, za tamnim stranama današnjega društva.

Ludvik Mrzel tapa svojim stilom još uvijek za Cankarom, pa i nastrojenje njegovih djela pokazuje njegov utjecaj. Izdao je dvije subjektivne i elegične zbirke miniaturnih crtica: »Loči ob cesti« i »Bog v Trbovljah«.

Bogomir Magajna po zvanju je liječnik i pokazuje u svom razvoju smjer od subjektivnoga k objektivnom. Njegovi su motivi vrlo raznoliki, što dalje, sve ih više uzima iz života. Izdao je zbirke novela »Primorske novele« i »Bratje in sestre«, roman »Gornje mesto«, koji se događa u Zagrebu, kao što uopće nailazimo kod njega na opis hrvatske zemlje i ljudi. Tim se djelima pridružuju i »Graničarji«.

Vladimir Bartol je, uz liječnika Zdravka Gruma, naš najoduševljeniji zastupnik psihoanalitičke škole. Kao doktor čiste filozofije potražio je sebi i uzor za formu, Platonove dijaloge, kojima se, osobito u svojim ranijim djelima, pokušao približiti i formom. Od domaćih autora najbliži mu je uzor stari Janez Mencinger. U svom romanu »Alamut« krenuo je Bartol putem, za koji se ne može unaprijed reći, kuda će ga odvesti.

Miško Kranjec podrijetlom je iz Prekomurja, iz kraja, koji je pretežno ravnica i po kojemu se viju ceste u nedogled. Kraj ceste stoje redovi topola i bagrema, koji daju tome kraju, osobito u proljeće, neobičan izgled. Sela, razasuta kraj tih cesta, jesu mjesta, odakle Miško uzima svoje sujete; u njima je zapjevala i ispovjedila se ta zemlja. Taj kraj i Mura, koja teče kroz njega, s vodenicama i divljim patkama, sa splavima i čamcima daju njegovoj prozi lirsko obilježje.

Unatoč svoje mladosti, istom su mu trideset i dvije godine, Miško je Kranjec proslavio značajan jubilej: prošle je godine izišla njegova deseta knjiga.

Po svojoj plodnosti i širokoj liniji svog zahvata pripada mu prvo mjesto među našim pripovjedačima. U svim njegovim djelima, bilo u »Težacima«, »Predmestju«, »Življenju«, zbirci novela »Sreča na vasi« ili u »Osi življenja«, on je prikazao našeg čovjeka i njegovu povezanost sa zemljom. »Daleko, skoro na kraju svijeta to je selo, nikome poznato i skoro nimalo zanimljivo«, ali Mišku je blizu, on nam govori o njemu, iz njega je potekao. Svaki stanovnik toga sela Kranjcu je zanimljiv predmet studija, on je isječak onog života, koji njegovo tankoćutno uho pažljivo prisluškuje i čija problematika zaokuplja njegove misli. On se zaustavlja kod tih ljudi, kod njihovih neizrečenih čuvstava, kod njihove priproste mudrosti i otkriva u posljednjem, ma i neznatnom čovjeku vječni oganj čovječnosti. Uvijek je svjež, vazda unosi komadić zdravog života i zaogrće ga čarobnim plaštem lirskih nastrojenja.

Iz jaruga, šuma, grebena, korita i ponora dolazi *Prežihov Voranc* — Lovro Kuhar. Kad se prvi puta javio, bio je nezapažen. Ipak je ta neprimijećena knjiga »Povesti« nosila u sebi klice za velike stvari. Nakon deset godina kada je upoznao svijet i dozreo kao čovjek, utro je sebi put u književnost kao suradnik »Sodobnosti« i svratio na se veliku pažnju.

Tada je romanom iz doba prevrata u Koruškoj »Požganica« i zbirkom novela »Samorastniki« odmah osvojio jedno od prvih mjesta. Za spomenuti roman dobio je također nagradu ljubljanske općine za godinu 1939. Pisac je zahvatio u svom djelu niz ljudskih sudbina i vanrednom pronicavošću obuhvatio cijeli sklop pitanja, koja se odnose na taj prelom naše povijesti. Ali Prežih nije tu obavio samo literarni posao, nego je, kao i svi pravi stvaraoci zahvatio jedno od naših najdelikatnijih pitanja i dao na njega jasan i povoljan odgovor. Uza sve visoke kvalitete, koje ima djelo, to je njegova neprocjenjiva zasluga. Pred nama kipi život u punom toku, događaj se reda za događajem, osoba za osobom čeka, da stupi pred nas i pisac jedva još dospijeva, da nam prikaže divlji kraj, koji je njihova domovina, puna sočnih boja i velikih kontrasta. Pisac, koji je i sam potekao iz tih krajeva, ušao je u naš život takvom snagom, kao kad u svijet navali rijeka, koja naglim padom velikoga slapa počinje svoj tok.

Slovenska je proza kao njiva, na kojoj je sve u bujanju. Sve naviješta svježe sile i rađa vedre nade za budućnost.

JOŽE POGAČNIK

GOLGOTA

V mraku,
ko so se luči pretrgale,
so pred oltarje vstopili se mašniki
s plašči rdečimi —
s plašči rdečimi
kakor kotanje
strjene rdeče krvi pod križem na Golgoti

Joj:
petero oltarjev — petero Gospodovih ran
in pod njimi petero krvavih kotanj
in nad njimi
mrtvaški obrazi povzdignjenih hostij,
joj— — —

Jaz, ki sem stregel pri maši, sem pal na obraz,
zagrebel od groze se v plašča vezenje,
oprl roké na zemljó
in moje roké in obraz
so se oškropile z rdečo krvjo.
In sem vpil in sem mu govoril tako:
»O, ki si bil moje vstajenje,
le še daj, še! O daj, da stojim
o Goél moj prestrašni!
O, ki si bil moje vstajenje!«

Vpil sem, kot rjove sredi puščave omagani lev,
k Bogu sem vpil, jaz upornik in hlapec njegov,
in kakor Mozes na gori
naravnost govoril sem z Njim,
Križanim svojim,
joj!

(Mašnik, misnik; *rdeč,* crven; *strjen,* zgrušan; *streči,* posluživati; *vstajanje,* uskrsnuće; *rjoveti,* rikati; *puščava,* pustinja; *omagati,* sustati, umoriti se; *upornik,* pobunjenik; *hlapec,* sluga; *naravnost,* izravno; *Križani,* Raspeti.)

TONE SELIŠKAR

SEDMOROJENČKI

Razparale so se bajte in gledaj sem
lepe in grozovite ure:

Ko je bil prvi sin spočet,
je šla mati v prelepi svet
pod cvetoče drevo sinu uspavanke pet,

Ko je prvi sin bratca dobil,
se je oče od veselja napil
in je svojo ženo po licu hvaležno pobožal.

Ko je zajokal tretji sin,
se je priplazil iz neznanih globin
majhen črviček v njeno srce.

Ko se je rodil četrti krik,
je bil oče kakor gobav bolnik
s krvavimi žulji pokrit.
— — —
Ko je bil sedmi sin spočet,
je bil od očeta-pijanca preklet.
— — —

Gledam in štejem, pa ne morem
sedmorojenčkov prešteti:

Nad bednimi in sklonjenimi visi glad,
pod črnogledimi zija prepad,
pred norci gre prazna cesta
v prazno življenje.

Žalostno sem pogledal Krista na Kleči:
O, Kriste, kdaj pride tisti veliki čas,
ko bo šla mati ob vsakem rojstvu v prelepi svet
pod cvetoče drevo sinu uspavanke pet — ?

(Pobožati, pomilovati; *gobav,* gubav; *sklonjeni,* pognuti.)

ANTON VODNIK

PESEM O TRAVAH

O trave, hiteče v bregove, na loke,
pred vlažne hiše, ob potoke,
presladke v prvi zelenini —
skelijo me oči, ko vidim vas drhteče
v prej neznani mi milini,
kot stopil skozi temne bi oboke
čez zlati prag iz ječe ...

O svetlo-motni šum
vetróv, čebel v dolini,
cvrčanje hlastno ptičjih trum
prek nizkih streh v jasnini,
o češnje, jablane, vse bele ...
Pod mladim drevjem
spet žêne bodo v mraku pele.

O trave, kot vodé zelêne
razlijte se čez vse dobrave,
od vseh strani zgrnite se krog mêne,
ovijte mi nogé, med vrsti rok
naj čutim vas ko topel tok,
ki brizga iz zemljé —
v nežnosti vaši, strastni in kruti,
naj bolečina prelije se v sèn,
ki ne more izgoreti — —

V teh dolgih,
kakor cimbale zvenečih dneh
z Marijinimi laski v dlaneh
sredi vas naj ležim, pokojen, svetál,
in gledam oblake — o, vse zapal
neskončnosti bo sneg ...

Kako v sinjino,
vedno globljo, omamljivo,
se dviga, plava kakor sij
Devica-Mati — — vedno više
nad polja, gaje in hiše.

Na domačem, dragem nebu
še v nočeh prečrnih
nam sijal bo sled stopinj srebrnih
njenih — —

(Skeliti, peči; *ječa,* tamnica, ropstvo; *čebela,* pčela; *hlastno,* glasno; *trum,* jato; *jasnina,* jasnoća vedrina; *jablan,* jabuka; *veden,* neprestano, uvijek.)

SREČKO KOSOVEL

EKSTAZA SMRTI

Vse je ekstaza, ekstaza smrti!
Zlati stolpovi zapadne Evrope,
kupole bele — (vse je ekstaza!) —
vse tone v žgočem, rdečem morju;
solnce zahaja in v njem se opaja
tisočkrat mrtvi evropski človek.
— Vse je ekstaza, ekstaza smrti. —

Lepa, o lepa bo smrt Evrope:
kakor razkošna kraljica v zlatu
legla bo v krsto temnih stoletij,
tiho bo umrla, kot bi zaprla
stara kraljica zlate oči.
— Vse je ekstaza, ekstaza smrti. —

Ah, iz oblaka večernega (zadnjega
sla, ki oznanja Evropi še luč!)
lije kri v moje trudno srce,
joj in vode ni več v Evropi
in mi ljudje pijemo kri,
kri iz večernih sladkih oblakov.
— Vse je ekstaza, ekstaza smrti. —

Komaj rojen, že goriš v ognju večera,
vsa morja so rdeča, vsa morja
polna krvi, vsa jezera in vode ni,
vode ni, da bi opral svojo krivdo,
da bi opral svoje srce ta človek,
vode ni, da pogasil bi z njo
žejo po tihi, zeleni, jutranji prirodi.

In vse je večer in jutra ne bo,
dokler ne umremo, ki nosimo
krivdo umiranja, dokler ne umremo
poslednji ...
Joj, v to pokrajino, še v to zeleno,
rosno zeleno pokrajino, še v to,
solnce večerno, boš zasijalo
s pekočimi žarki? Še v to?

Morje preplavlja zelene poljane,
morje večerne, žgoče krvi
in rešitve ni in ni,
dokler ne padeva jaz in ti,
dokler ne pademo jaz in vsi,
dokler ne umremo pod težo krvi.

Z zlatimi žarki sijalo bo solnce
na nas, evropske mrliče.

(Rdeči, crven; *krsta,* mrtvački sanduk; *sel,* glasnik; *komaj,* jedva, tek; *žarek,* tračak; *žgoči,* zapaljen; *mrlič,* mrtvac, leš.)

MILE KLOPČIČ

DEŽEVNA POMLAD 1933

Temna je noč in vsako noč temnejša,
in siv je dan in z vsakim dnem bolj siv.
Divja vihar in lije dež na dež,
kot da se je nekdo nocoj ubil.

V teh sivih dneh in temnih teh nočeh
gre v cvetje zlò, v navado gre zločin,
v obup gre hči, očetje v smrt,
od matere v verige in zapore sin.

Ljudje so psi, ljudje so plen,
so rablji, žrtve in so še vlačuge.
Poti poplavljene, livade so mlakuže
in zrak je poln moreče kuge.

Zdaj marsikomu in pogosto se zgodi,
da išče, kje bi čelo si hladil,
kam bi se dal, da bi ubéžal
in da bi svoj obup in žalost skril.

Tu ne pomagajo ne kletve ne molitve.
Postavljeni smo v take dni in čas,
ko smeh je jok, in glasen jok zatrt,
in ko spreminja zemlja svoj obraz.

Temna je noč in vsako noč temnejša,
in siv je dan in z vsakim dnem bolj siv.
In lije dež, da jarek stežka golta,
preveč je blata in presilen je naliv.

(Deževna, kišna; *pomlad,* proljeće; *navada,* običaj; *zapor,* zatvor; *rabelj,* krvnik; *vlačuga,* bludnica; *ubežati,* pobjeći, uteći; *jok,* plač, jauk; *zatreti,* satrti, uništiti.)

BRATKO KREFT

VELIKA PUNTARIJA

(Konac I. čina).

MATKALIĆ: Što se dogodilo?

ŽUPNIK: Sav sam smeten. U Zagrebu sve luduje. Tu okršaj, ubojstvo, i nije čudo, ako... Sinoć je sabor proglasio sve kmetove, koji su se pobunili, veleizdajnicima!

(Županikova se izjava jako dojmila svih).

ŠAJNOVIĆ: Sad imamo, što smo tražili!

GUŠETIĆ: Svaki banski plaćenik smije nas sada ubiti.

GREGORIĆ: I pravo je, što je do toga došlo.

MATKALIĆ: Nipošto, Ilija. Biti veleizdajnik...

GUBEC: Zašto smo veleizdajnici?

ŽUPNIK: Kažu, da se bunimo sada, kad je sva zemlja u velikoj neprilici, na granici strašni Turčin, ponegdje prijeti glad, a mi, mjesto da pomažemo, zahtijevamo nešto, što nam se ne može dati...

GUBEC: I zato smo veleizdajnici?!

ŽUPNIK: Da.

GUBEC: Veleizdajnici, jer već godine i godine čekamo na staru pravdu, jer hoćemo živjeti pošteno, kao što su živjeli naši oci i djedovi, jer ne možemo više vući vlastelinski plug i branu, jer je glad došla u zemlju upravo zato što smo išli uvijek na tlaku, a svoja polja prepuštali sudbini. Veleizdajnici, jer prolijevamo krv s Turcima, gradimo utvrde od svojih tjelesa, jer gospoda ne će više da pomažu pri zidanju; šaljemo deputacije, ponizno se klanjamo i molimo za stare pravice — mi, seljačka raja, seljački psi, zaprežna stoka, jedini i posljednji vojnici, koji čuvaju tu zemlju od Turaka — mi smo veleizdajnici!?

ŽUPNIK: Sad smo izvan zakona. Tko ne padne odmah na koljena pred svojim gospodarom, visjet će.

GUBEC: Nije dosta što su nas mučili i izrabljivali, sada su još pljunuli i na našu čast! Zar misle, da kmet nema časti, da mu je čast deveta briga?! Zar nam hoće da uzmu i posljednje, što nam je ostalo?

GREGORIĆ: Tako smo dugo čekali, da su se gospoda skupila i složila protiv nas, a mi još uvijek ne znamo i ne ćemo da znamo, što moramo raditi, jer smo...

GUBEC: Zašuti sada i ti, Ilija. Sad više nema povratka. Sad je kraj. Pokazat ćemo im, tko je veleizdajnik. Pitam te, župniče, tko ore, tko sije, tko okopava vinograde, tko brani zemlju od Turaka, od nevjernih i kršćanskih Turaka, koje nazivamo gospodom.

ŽUPNIK: Gupče, nikada...

GUBEC: Sad nas ne će zaustaviti nitko više.

GREGORIĆ: Matija, sad vidim...

GUBEC: A ja, veleizdajnik, banski vojnik, kmet, koji se tuče s Turcima, koji je bio turski zarobljenik, kao Gregorić, kao Matkalić i još neki — kažem, da nam pod Turcima nije bilo gore nego pod kršćenom gospodom.

MOGAJIĆ: Striče, iz vas govori plamen!

GUBEC: Turci su rezali remenje od naših koža, ali zar nam ih ne režu i naša gospoda?

NOŽINA: Još više!
GUBČEVKA: Matija, pričekaj, smiri se...
MARA: Pusti oca, majko...
GUBEC: Zar nam ne sijeku glavu, zar nas ne bičuju i ne vješaju, što se usuđujemo zahtijevati nešto, što je naše i što je bilo naše u prošlim stoljećima? Opljačkali su nas, izvarali, oduzeli nam staru pravdu, lišili su nas svega, što kmetu daje čast, vrijednost i moć.
MATKALIĆ *(ganuto)*: Gupče, naš starješino, naš vođo...
ŽUPNIK: Pazite, ljudi božji! Gupče, ti govoriš nešto strašno... pomislite na cara!
MATKALIĆ: Zaista, na njega smo posve zaboravili.
GUBEC: Ne bunim se ja protiv njega, nego protiv njegovih nepravednih namjesnika.
ŽUPNIK: Tko zna, dokle će to dovesti.
GREGORIĆ: Neka dovede dokle hoće!
GUBEC: Dat ćemo caru, što je carevo, a kmetu, što je kmetovo.
MATKALIĆ: O, i grofovi će dobiti svoje... *(Smijeh).*
ŽUPNIK: Dobro razmislite...
GREGORIĆ: Dosta ste dugo umirivali, sad je kraj.
ŠAJNOVIĆ: Loš kraj!
GUBEC *(mirno, tišim glasom)*: Da, sad je kraj, kraj koji treba da bude početak. Ilija, Gušetiću, Pasanče, svi, pružimo si ruke... Nemojte misliti, da Gubec nije osjećao i mislio cijelo vrijeme, kao i vi. Prigušivao sam glas savjesti, prigušivao sam glas krvi, jer je nisam htio, jer mi je bilo preteško za nas sve — ali sada neka govori krv za krv! Sad ne možemo više drukčije! Zar da se i dalje ponizujemo, ili da idemo u tuđinu, među Turke? Na toj smo se zemlji rodili, tu smo odrasli, na toj se zemlji znojimo i prolijevamo krv, za nju ćemo se tući, da ne bude naša samo u smrti, kad nas polažu u grob, nego i za života!
GREGORIĆ *(pristupi Gupcu)*: Jučer su grofovi proglasili našu smrtnu osudu, danas mi proglašujemo njihovu!
MOGAJIĆ: Živio Gubec!
SVI: Živio!
GUBEC: Franjka, Maro, donesite zimzelena, koliko ga god ima! Neka si svaki metne buntovnički znak, tko se odlučio boriti protiv krivice i nasilja, boriti se za staru pravdu, koja je naša i božja.
ŽUPNIK: Posljednji te puta opominjem, da će se iz toga roditi krv, koja će teći potocima...
GREGORIĆ: Ako ustanemo svi kao jedan, ne će se roditi samo stara pravda, nego će s njome doći i sloboda. Dakako, ako tko...
ŽUPNIK: Bio sam neprestano vaš i još sam uvijek vaš, ali od sada ne mogu više s vama. Duhovnik sam i Krist je rekao, da se čovjek mora strpjeti, ako mu se nanese nepravda. I on je umro na križu...
MATKALIĆ: Tako tumače Kristov nauk papinska gospoda u Zagrebu i Rimu. Samo se vratite k njima!
ŽUPNIK: Luterani su ti zavrtjeli glavom, Matkaliću! Pazi, da u zadnji čas ne požališ tu riječ! Želim vam dobro! Neka vam Bog udijeli sreću i svoju milost. Ako tkogod ustreba božjega slugu u zadnjem času, kada ga budu vješali ili mu radili o glavi, neka pozove Babića, župnika i kmeta iz Brdovca, koji nije prestao biti puntar, premda ne polazi sada s vama, kao što bi htio... Njegova mu savjest i dužnost nalažu drugi put. Hvaljen Isus!

(Župnik ode. Neki su poluglasno odzdravili: »Navijek, amen«).

GREGORIĆ: Jedan nas je već ostavio. Tko će poći za njim? Možda ti, Šajnoviću, jer ti više ne će Gregorijanec davati novac za pobunjenički barut, a niti će ti se obradovati, kada te sretne u našoj družbi.
ŠAJNOVIĆ: Ako pođete svi, ići ću i ja.
GUBEC: Svi ćemo ići. Župnik ne smije, ne može...
MATKALIĆ: O, još će ih više ići — i proti nama! Kanonik Filipović išao je tako dugo na Turke, da se poturčio, kad su ga zarobili. Zamijenio je križ za polumjesec, sablju s demeškinjom, a kanoničku haljinu za pašinski plašt.

(Neki se smiju).

GREGORIĆ: Moramo odmah poslati glasnike po selima.
MOGAJIĆ: Ja ću ponijeti kokotovo pero u posavska sela.
GUBEC: Svaki na svoju stranu!
GREGORIĆ: Moramo obavijestiti sve, koji su još prije nekoliko mjeseci pristupili u pobunjenički savez.
NOŽINA: Ja ću poći k Uskocima. Neka kokotovo pero bude njihova perjanica.
GUBEC: Uskoci su za nas veoma važni. Ako održe obećanje, ne će nam biti loše.
GUŠETIĆ: Ilija, ja ću poći s tobom.
GREGORIĆ: Hoćeš li izdržati?
GUBEC: Jako si se nahladio pri napadu na Susedgrad.
MARA: Nije ni čudo, ležao je ranjen u snijegu.
GUŠETIĆ: Ah, ranu nije vrijedno spominjati, ali je udarac bio jak. Ali sada sam već zdrav! Već sama pomisao na bunu daje mi toliko zdravlja, koliko nisam imao još nikada. Gorim od nestrpljivosti!
GUBEC: Tako treba!
MATKALIĆ: Neka idu mladi, imaju brze i lake noge.
GREGORIĆ: Ništa se ne boj, doći ćeš i ti na red! Bio si u Beču sa kmetskim zastupnicima, čitaš luteranske knjige, možda ćeš još postati i zapovjednikom.
MATKALIĆ: To ne ću. Ja sam siromah, postolar, nisam za zapovjednika. Tko bi me slušao? Ipak bih nešto htio.
ŠAJNOVIĆ: Zanimaju te gradske zidanice i klijeti, je li?
GUBEC *(dobroćudno)*: A bi li rado bio točilac?

(Smijeh).

MATKALIĆ: Ne, ne volim se boriti s vinom, ono je opasno za buntovnika. Znate li što? Još nemate bubnjara! Svaka prava vojska mora imati bubnjara.

GREGORIĆ: Tako je.

MATKALIĆ: Ljepše se korača, srce jače tuče, hrabrost je veća i čvršće ideš u boj. Tako kao i banska vojska! Dok smo još išli s banskom vojskom na Turke, htio sam postati bubnjarom, ali nije išlo. U seljačkoj vojsci mogu biti lako. Volim glazbu.

GUBEC: A gdje ćeš uzeti bubanj?

MATKALIĆ: Već ga imam. Kad su nas otpustili iz vojske, ja sam ga... *(Pokaže rukom. Smijeh).* U klijet sam ga sakrio. Tamo sam i učio bubnjati.

NOŽINA: A, zato je tvoja pokojna žena katkada govorila, da po klijeti skače sam nečastivi, jer tako čudno udara.

MATKALIĆ *(se smije)*: Nije znala, da sam taj zloduh ja. Sakrio sam se i zaključao. Sad znam i zato hoću s bubnjem u boj za staru pravdu.

GUBEC: Dobro, samo se pripravi!

(Smiju se. Matkalić ode).

GREGORIĆ: Drugi zapovijedaju, kako smo rekli, kad smo se pripravljali za napad na Susedgrad. Zapovjednike novih četa i potanki vojni nacrt odredit ću noćas. Zapovjednici se moraju brinuti za red i mir! Kao u banskoj vojsci! Bez reda i poslušnosti nema ništa. Nitko ne smije po svojoj volji plijeniti i ubijati! Seljačka vojska mora biti uzorna vojska! *(Mogajić domahne rukom Gupčevoj Mari, s kojom zatim ode).*

GUBEC: Ne kao uskočka vojska, koja samo plijeni i pali, kuda dođe.

GREGORIĆ: Ja ću poći sa svojima u Kranjsku i Štajersku, da tamo pobunim seljake i povećam vojsku. Moramo podići svu seljačku raju.

GUBEC: A ako ne pođu svi?

GREGORIĆ: Moraju. Sad se radi o svima. Ako ne ide drukčije, treba ih prisiliti. Tko nema pameti, treba mu je uliti. Misliš li, da se gospoda ne će složiti? Tahiji i Gregorijanci već si pružaju ruke, grofovi i biskupi sprijateljit će se preko noći, luterani i papisti, svi će se oni grliti i ljubiti u bratskom neprijateljstvu protiv nas. Zato moramo požuriti. Naročito treba paziti, da se u čete ne ušuljaju uhode. Ti ćeš ostati u Stubici. Brani zemlju, ako dođu Turci i pričekaj dok se vratim s povećanom vojskom! Tada ćemo navaliti na Zagreb. Zato se uklanjaj svakoj većoj bitki! Ako izazovu Turke ili se možda sprijatelje s njima, nemojte se preplašiti!

GUBEC: A imamo li dosta oružja?

GREGORIĆ: Oplijenite gradove!

GUBEC: Šajnoviću, za sav novac, što ga imaš, još noćas naruči u Zagrebu baruta! Obračunat ćemo kasnije, sad ne dospijevamo! Kupi baruta za sav novac!

ŠAJNOVIĆ: Hoću.

GUŠETIĆ: Nešto ćemo novca dobiti i od baruna Sekelji. Oni nas ne će ostaviti. Previše se boje Keglevića.

GUBEC: Za sada ne trebamo ni od koga ništa, jer smo preteški danak morali plaćati za svaku pomoć. *(Napolju zvoni).* Tko zvoni?

GUPČEVKA *(koja je malo prije ušla):* Mogajić i Mara. Ljudi se već skupljaju. *(Kmetovi, muški i ženske hoće za njom u sobu).*

GUPČEVKA: Ne puštaj ih u kuću, sve će nam isprevrtati!

GREGORIĆ: Pričekajte napolju! *(Neki su ipak ušli, ostali stoje napolju pred otvorenim vratima).*

GUBEC *(stane na sredinu):* Crkveno zvono zvoni na molitvu i bunu! *(Prekrsti se).* U ime božje počinjemo bunu za staru pravdu!

GREGORIĆ: Za pravdu i slobodu!

SVI: Za staru pravdu!

GUBEC: Bog nam pomogao!

SVI: Bog nam pomogao!

GUBEC: Amen!

(Opet se svi prekrste).

GUŠETIĆ: Čujete li? Već se oglašuju zvona u susjednim selima.

(Slušaju, svi su u napetom očekivanju).

GREGORIĆ: Kao što se sada trese zrak od puntarskih zvona, tako neka se trese zemlja od naših koraka.

GUBEC: Nismo htjeli krvi, izazvali su nas! Ratni ples počinje!

GUPČEVKA: Bože daj, da ne bude smrtni ples!

GUBEC: Ili oni, ili mi!

SVI: Tako je!

(Napolju bubnjanje).

NOŽINA: Matkalić već bubnja. Ja odlazim. Dug je put preda mnom. Zbogom, prijatelji!

SVI: Zbogom! Sretan put!

(Nožina ode).

GUŠETIĆ *(viče Matkaliću):* Samo udaraj snažno, Matko, da te čuje i posljednji kmet!

MATKALIĆ *(koji je međutim ušao):* Gupče i Gregoriću! Matkalić je spreman! Buna može početi.

(Snažno zabubnja. Gušetić skoči na stol ili stolicu).

GUŠETIĆ *(zapjeva):* Na okup, na okup, jadna rajo!

SVI *(odmah zapjevaju s njim):*

Hej, Haj!
Za staru pravdu sad će biti stiske!
Hej, Haj!
Zimzelen za šešir,
da nas buna oslobodi tlačiteljskih muka!

(Napolju zvoni. Matkalić bubnja. Neke su se ženske prekrstile. Gubec stoji nasred sobe sam, zanosno pjeva, kao da moli).

— *Zastor* —

MIŠKO KRANJEC

PRIČA O VRANAMA

(Ulomci romana »Kapitanovi«)

Događaj je započeo u petak ujutro, kada je Števek zakasnio u školu.

Čarobno bijaše proljeće i Števek ne bi nikada bio u stanju da rekne, kako se to zapravo desilo, da je zakasnio. Od kuće su ga barem odaslali na vrijeme i pošto uopće nije bilo daleko do škole, ne bi smio zakasniti. Ali načinio je priličan zavoj, a da nije bio svijestan čemu je to zaobilaženje potrebno. Možda mu se samo pričinilo suviše očajno, da bi išao pokraj tako krasna proljeća ni ne dotaknuvši ga.

U šumi je bila velika tišina. Samo su ptice tako čudnovato pjevušile. Lipanjski su se dani upravo divno razabirali u šumi. Svuda je život bio u punom zamahu. Visoke johe propuštale su samo malo sunca na gustu travu. Među johinim i drugim grmljem rasplele su se maline. Na njima se već oblikovao ugodan i jagodama nalik plod, ali sada još posve zelen. U travi su dozrijevale jagode. Bile su zaista rijetke, ali toliko bolje.

Ideš li šumom, moraš paziti na zmije što gmižu u travi za žabama. Smeđe žabe poskakuju daleko ispred tebe. Ptice se usplahiruju, ako bilo što zanjiše granu. Zaviri li u koje gnijezdo, stare ptice jurnu jakim cvrkutom na nj. Taj se nemir odrazuje samo tamo, gdje on prolazi. Par koraka dalje život je jednakomjerno živahan. Ni ptice ni drugo šta ne osvrće se na nj, koji luta šumom. To su zadnji dani bujna proljeća. Mjesec dana kasnije po bregovima će biti sve tako mirno i gotovo zamrlo. Trava će biti pokošena, cvijeća ne će biti i ptice ne će više toliko pjevati.

Ta je šuma malena. On stoga skrene s puta u travu i grmlje i počne zurkati po visokim johama, tako da ga s vremenom i zaboli vrat. Na jednoj johi, punoj sjemenki i ogromnoj, ugleda sasvim pri stablu neveliko gnijezdo, koje je bilo tako vješto skriveno iza debelih grana, da se jedva opažalo. Števek smjesta zavrne pregaču, da ne podere hlače i počne se penjati po granju. Da nije bilo granja, nikada se ne bi doverao, toliko bijaše stablo. Ne bje visoko, kad dolete stare vrane i započnu drečati svim svojim snagama. Bijaše to povoljan znak. Kad prispije do gnijezda i posegne u nj, poleti dvoje mladih, toliki već bijahu, a dvije mlade vrane ostanu. On ih turne u pregaču i spusti se na tle. Dolje odahne i prigleda ptice. Krupne, crne oči promatrahu ga neprijateljski, otvarahu kljunove u obranu, kad im približi ruku. Bijaše zadovoljan i polako se zaputi prema mlinu.

Kao što je mlin bio domaće sklonište, gdje si mogao proboraviti cio dan, a da te nitko ne uznemiruje ili ispituje što radiš ovdje, tako bijaše i u toj osami, koja se rasprostrla svuda naokolo, a ipak ispunjena nepoznatim užasom. Števek se sjeti svih priča, što ih je čuo od starijih ljudi.

Ali odavle se nije imalo više kuda. Stoga legne u visoku, rascvjetanu travu. Vrane se tijesno privinu uza nj, kao da traže utočišta ili kao da se hoće ugrijati na njegovu tijelu. On započne razgovarati s njima i milovati ih po glavi.

Najednom pomisli, da kako bi bilo, kada bi sada iznenada ušao u kuću. Ne bi mu dali da jede, to je sigurno. Mati ili otac postavili bi ga iza vratiju da čeka, dok se oni u miru naručaju. Kada bi dovršili ručak, prihvatila bi mati ili otac batinu i pošteno bi ga isprelemali. Jesti ne bi dobio ništa, s napomenom: »Da upamtiš!« A treba misliti i na to, da je učitelj možda i rekao ocu, što je Števek načinio u školi. A što se škole tiče, otac ne poznaje šale.

Ne, radije ništa, treba izdržati do kraja. Treba se odlučiti na nešto naročito, kako da ih se uplaši.

Iza toga se sjeti, da će životinjice ogladnjeti. Stoga se zaputi u lov na muhe, obade i bumbare i počne rukama grepsi zemlju u potrazi za crvima. Kad nađe nešto, sjedne u travu, uze vranu u naručaj, silom joj otvori kljun i gura joj obada duboko u grlo. Vrana trese glavom, kao da hoće izbaciti obada, dok ga naposljetku ipak ne proguta. Iza obada pođe nakon velikoga truda istim putem i dugačak crveni crv, kod čega vrana još jače zatrese glavom. I tako nesta u velikom crvenom ždrijelu nekoliko komada insekata; proračunao je tako, da su obje vrane dobile u jednakoj mjeri. Razumljivo je, da mu nije bilo baš ugodno. što su mu u znak zahvalnosti pustile na pregaču smrdljivu bijelu tekućinu. Hranjenje je ipak sretno uspjelo, no s napajanjem je bilo više muke. Kad je umočio glavu životinjice u vodu, ona je počela drhtati i nije marila za vodu. Zbog toga je morao iz obližnjeg jarka napuniti usta vodom, otvoriti vrani kljun i spuštati kapljicu za kapljicom u grlo. Tako je bolje išlo.

Nakon tog važnog posla ispruži se u travi. Zagleda se u plavo nebo. Visoko se nad njim nagnulo to okruglo svedeno nebo i čudesno bijaše prazno u toj beskrajnoj visini. U tom promatranju ga nije smetala ni vika djece kod mlina; on je razmišljao o svojim problemima.

Njega i onako nitko ne će nikad voljeti. To znade već sada. Otac će ga i nadalje tući. On ga se dugo nije dotakao, kao što je i obećao. Ali je zaboravio svoje obećanje i sada ga tuče tako žestoko kao i mati, čak i više. A zašto? O tome treba razmisliti. Ta u biti on nije učinio ništa gore nego i ostala djeca. Samo što je suvišan. Koliko li mu puta već reče mati: »Ah, kad tebe ne bi bilo na svijetu!« A ocu je još više na putu, jer on i nije njegov otac. I toliko već razumije, da se roditelji često svađaju samo zbog njega. A pokraj svega što im je suvišan, ipak ne zaboravljaju, da ga privežu djetetu uz kolijevku. To je sada već drugo dijete, a može se desiti da dođe još koje i Števek se čitava života ne će moći riješiti kolijevke, čitav će mu život mokriti ti bratci po njegovu trbuhu.

A on je tako željan slobode. Samo jedan dan htio bi da živi slobodno, kao što žive i druga djeca. Za čitava proljeća nije bilo prave prilike, vječno su našli neki posao za nj i mučili ga. A svakog će trena svršiti proljeće. Sada je sam uzeo slobodu.

Ali, bože moj, kakova je to sloboda. Ona mu postaje mrska, što dulje je uživa. On je prije svega strahovito gladan. Sve što je danas pojeo, bio je komad kruha i nekoliko rumenih jagoda, nađenih u šumi Hvata ga laka vrtoglavica i to lijepo sunce, što mu sja u lice, vezuje ga o tle, da se ne može ni maknuti.

A i teško je odlučiti se na bilo šta. Tu će ležati tako dugo, dok ne umre, samo ako će time barem malo kazniti sve one, koji su ga mučili. Ali oni će svi biti veseli, ako se takova nešto dogodi. Ne, on ne će umrijeti, pa neka ga mrze kolikogod hoće. Samo, kad bi već jednom odrastao.

Zadrijema i po drugi put. Od glada, žalosti, umora, prezasićenosti. Kad se probudio, vratnice su se nalazile u sjeni. Sunce je proputovalo nebom i nagnulo se. Više nije bilo tako žarko, kao u podne. Rumenilo je lijegalo i na nebo i na samo sunce. Večer je bila već ovdje. Polje i šuma i sve oko njega bijahu tako čudnovato mirno. Samo vrane su vikale negdje i kad se osvrnuo za mladim vranama pokraj sebe, opazio je, kako osluškuju pokliče starih. Okretale su glavu u onom pravcu, odakle je dopiralo kliktanje. Števek ih privije uza se, u bojazni da mu ne pobjegnu.

Njihove oči bijahu širom rastvorene, tupe, tamne kao oblak razotkrivajući uvelik užas. I činilo se, kao da imade u tim mutnim očima neke tuge, koju je on prouzročio. One su još osluškivale kliktanje starih vrana i ponekad se iz njihovih slabašnih grla odvio slabašan krik, toliko slabašan, da nije bio kadar dozvati pomoć. Njega obuze neko lomno kajanje zbog toga, što ih je ugrabio. Šta će mu? I naposljetku — nešto ljudske topline je bilo u njih. Nisu molile za milost, ali zacijelo su ga mrzile, kad su se tako očajno branile, pa makar i bespomoćno.

Digne se. Stara bakica što je pasla dvjesta metara od njega, pogna svoje krave kući. I Števek se spremi sa vranama u pregači na odlazak.

Kuda?

Put je vodio prema kućama. Ispred njega je ležalo selo, udaljeno za dobar puškomet. Sada kuće nisu više blistale na suncu, ali vrhovi topola bijahu lijepo ožareni. I opet se dimilo — za večeru. Zaputi se mekom, travnatom stazom prema selu. Kad zaokrene po vrtovima iza kuća, kuda su uprti kuhinjski prozori, zamiriše ugodno. To su matere kuhale. Svijest, da matere kuhaju večeru za obitelji, da će zamalo svi sjesti za stol, bila je sada veoma gorka.

Da sam kod kuće, ne bih smio nikud ili bih morao da ljuljam Jakca ili bih morao na pašu. Slobode ne bi bilo.

Ali — kakova je to sloboda, koju si je uzeo on sam? Gorka, očajna, čovjek bi poginuo od nje.

Kuda? Kući?

Noge su na to priviknute. Dječje noge mogu tumarati cio dan po svijetu i ne će te ponijeti kući, ali uveče se sjete toga i ne možeš im prkositi. Ipak se on ne želi predati majčinoj ili očevoj milosti. Izdržao je čitav dan i da se preda sada, kad dolazi noć? Lijepo bi ga ismijali: »Ta znali smo, da glad prisili svakoga. Marš u sobu, tamo pričekaj da svršim«. U sobi bi našao oca, kako sjedi za stolom. Zacijelo bi ga uhvatio za ruku i povukao iza vratiju: »Poklekni. Danas si to i zaslužio.« A zatim bi donio batinu.

Čelo mu se orosilo. Tek sada je jasno bio svijestan svega. I čudnovato: koliko su ga puta tukli u životu i nije bilo ništa naročita. Sve je izdržao. Zavijao je, ali radi toga da što prije prestanu. A sada ga je hvatao nerazumljiv užas od pomisli, da će biti tučen.

Opipne vranama glave i zahvati ga veliko kajanje zbog toga, što je tako načinio s pticama. Bijaše to zaista vrlo ružno. Nije više pomišljao na to, kako se iz mladih vrana može načiniti dobra pečenka, već je bio svijestan, da su obje ptice jadnice, čija je sudbina u njegovim rukama, kao što je i njegova u rukama drugih, jačih stvorova. Mnogo sličnosti bijaše u tome. — Sunce je tonulo za zemlju, uskoro joj se sasvim približilo i sada je postalo veliko kao staro mlinsko kolo, samo veoma crveno. Na vrtove se spuštao mrak, prepojen krhkom maglom i dimom iz kuhinja.

Števek se nimalo ne začudi, kada opazi, da je zastao kraj domaćeg vrta. Crvena jabuka — to bijaše cilj. Odavle vodi put u svijet i natrag kući. Dom je sasvim blizu, jedva stotinu metara udaljen. Sada Števek više ne misli na slobodu, koju si je sam uzeo. To bijaše tako sitničavo, beznačajno. Sva mu se patnja nagomilala toga dana.

Pa ipak — kao da je ovo veče nastalo suviše rano. Danju možeš ići bilo kuda, a uveče si prisiljen, da se nekud skloneš i čekaš.

Stajao je kraj jabuke očekujući, da ga netko opazi i ako nikako drukčije, da ga silom uvedu u kuću. Nikoga nije bilo. Iznad kuće se više nije dimilo. Mati je već iskuhala, a otac je zacijelo također dovršio u staji. Jer upravo se toga časa prosuo po vrtu snop svijetla iz sobe; u zadnje vrijeme otac napaljuje svijetlo.

Cestom su jurili zakašnjeli biciklisti i prodirno su zvonili. Na onoj su se strani derala Miholova djeca, Bijaše to proljetno veče. Ne, Števka ukućani ne opaziše. Njegove su oči pune suze. Ali one se nisu još razlile. Iz pregače se javi vrana, lomno i zamirući, kao da ga hoće upozoriti, da treba započeti nešto. U njenom glasu bijaše nešto, što je molilo za suosjećanje. Da su stare ovdje, Števek bi ih smjesta položio u gnijezdo. A postaviti samo tako ptičje mladunče na granu, nema smisla. Treba sačekati sutrašnji dan.

Polako se zaputi prema domu. Nije imalo smisla stajati ovdje i čekati. Zastane ispred prozora i zaviri unutra. Ukućani sjede za stolom i bezbrižno grabe iz zdjele. Števekovo mjesto je prazno, a njegova žlica leži kraj kruha. On se nasloni o zid, kao da bi htio posrnuti. Zatim se okrene i uputi se vrtom.

Barem malo sreće nasmiješi mu se u tom bijednom životu: u slami tik plota ugleda rupu. Načiniše je svinje i mladi pas Tigar.

Obradova se tome utočištu. Bijaše dovoljno veliko, da se uvuče u nj. U rupi bijaše tama; u drugom slučaju bi se plašio. Ali sada mu bijaše to ugodno sklonište.

Sjedne i položi vrane kraj sebe. Dosad bijahu mirne i tihe. A sada započnu vrištati očajnim i plačnim glasom.

Števek se povali na slamu i počne milovati vrane po glavicama i tješiti ih. »Ta ne ću vas ubiti. Smjesta, čim svane, odnijet ću vas natrag.« Privine ih k sebi i osjeti radost što nije posve sam u toj bijedi. A vrane su i nadalje kliktale zamirućim glasovima. To je kliktanje bilo suviše beznadno. Števku zbog toga legne neka teška mora na dušu. Da ih je barem ubio, kako se ne bi mučile. A ovako ih je vukao naokolo, gladne i žedne po toj vrućini: to bijaše i odviše. Osjećao je, da je počinio nešto ružno.

Ali zaboravi i na to.

Suviše dugačak, težak i ružan bijaše taj jedan dan slobode, koji se slegnuo na Števka srvavši ga sasvim. Probudi ga velika buka, koja se podigla oko njega. Čuo je mnogo glasova, ali ih nije mogao razabrati

»Isuse«, reče netko. »Ta gdje si?«

Iza toga ga neka čvrsta ruka napipa za nogu i izvuče. Bio je miran i pokoran. Po stasu prepozna oca, unatoč guste tame. Hladno počne razmišljati o tome,

šta će se sada dogoditi. Pobjeći nije bilo moguće. Una-toč toga htjede ponovno u rupu.

»Kuda opet?« upita strogo otac.

»Po vrane«, dahne ni ne misleći na udarce što ga čekaju.

»Po vrane?« začudi se otac. »Tigar ih je povećerao«.

Števek rastvori oči. Njegove oči postaše kao u onih mladih vrana danas po podne. I zajeca.

»Tigar — moje vrane —«. Sasvim bijaše srvan.

A pronašli su ga upravo po vranama. Pas, koga su uveče pustili, nanjušio je vrane i počeo ih je goniti po dvorištu. Otac se nalazio na dvorištu, pogledao je šta je to i odakle dolazi. A sada drži Števeka za ruku i vodi ga u sobu.

»Čekaj, čekaj,« dobaci mati stojeći na pragu. »Koliko neprilika pravi čovjeku«.

U sobi ga otac ispusti i Števek bespomoćno sjedne na klupu.

»A sad mi reci, gdje si bio cijelog dana«, zapita strogo otac. A Števek beznadno zuri po sobi, bez odgovora. Vidi samo majku, koja stoji usred sobe s rukom na leđima. Znade, da drži batinu. Kad se ona pomače, zavapi očajnim glasom.

»Isuse, Isuse, ne tući«. Zatim padne pod stol i zaplače bespomoćnim glasom. Kada su ga tukli u drugim slučajevima, vikao je zbog toga, da se što prije spasi. Ali taj plač uplaši ih sve poprijeko. Još nikad nije tako plakao. Bijaše to krik mlade, ranjene duše, koja je dosad podnosila sve, velikom voljom svoje čvrste mladosti. A sada je klonula. U tom kriku bijaše toliko groze, da mati odbaci šibu. A Števekovo se tijelo još uvijek grčilo u plaču, još uvijek je ležalo na hladnom podu od ilovače.

»Ajde u stranu«, reče naposljetku otac i odgurne ženu. Prihvati Števeka i odnese ga na njegov ležaj. Opipa čelo, koje je gorjelo kao vatra, i reče:

»Ubiti ga ipak ne treba«.

Cijelu je noć vikao Števek i bulaznio o vranama. I molio je, neka ga ne tuku. Gotovo cijelu noć morali su bdjeti zbog njega i vlažiti mu čelo hladnim oblozima.

Ujutro bijaše već bolje. Tijelo se još kuhalo u vrućici, ali se ipak vidjelo, da će izdržati.

Za dva tjedna je ustao. Činilo se, kao da je za to vrijeme odrastao. Postao je nekud ozbiljniji, pametan i smiren.

EDVARD KOCBEK

JESENSKA PESEM

Suho listje šumi na drevju,
golobi se spreletavajo v vonju izabele
in mačke dremljejo na črvivem plotu.
Na tretjem dvorišču cvili stiskalnica,
v ušesih zveni zvok, kakor od curka
v globoko posodo. Veter vleče od juga
in prinaša zadnje valove toplote.
Deca ima od grozdja lepljive dlani,
neznanec leži ob cesti in se s samim seboj
pogovarja.
Vse je polno in onstran čemerne
zavesti. Ob zadnjih mejah stoji zemlja
izmučena in v zamaknjenosti odsotna.
Pri cerkvi je zazvonilo z vsemi zvonovi,
tudi človek je zaprl oči.

(*Stiskalnica*, prša; *curek*, mlaz; *zavest*, svijest; *zamaknjenost*, zanos.)

BOŽO VODUŠEK

ZDRAVICA V RANEM JUTRU

Za okni že plaho sveti
luč jutranjega neba;
mi pa še moramo peti,
čeprav se nam peti ne da.

Nocoj, da bi ubili praznino,
smo kot tisoč drugih noči
prosili dekleta in vino
tolažbe za gole strasti.

Ko v jutru užito veselje
počasi spreminja se v strup,
nas sili strahotno povelje
slaviti neizbežni obup.

Slabo smo, bratje, igrali
za ceno nevedne krvi;
sami smo se smrti izdali,
zahrbtni zvodnici laži.

A vendar, če smo že večni
jetniki varljivih obljub,
čemu naj bi trudni, nesrečni,
prepevali studu navkljub?

Ne dajmo se znova prevzeti
sramotnemu uživanju dna.
Tako se ne izplača umreti,
vrzimo kozarce ob tla!

(*Peti*, pjevati; *tolažba*, utjeha; *počasi*, polako; *strup*, čemer, otrov; *povelje*, zapovijest; *obup*, očaj; *zahrbtni*, podmukli; *vendar*, ipak; *jetnik*, rob, utamničenik; *navkljub*, nasuprot; *kozarec*, čaša.)

BOŽIDAR BORKO

POGLED U ESEJ, KRITIKU I REVIJE

Umjetnički pokret Moderne utjecao je vrlo povoljno na slovenski esej, kritiku i znanstvenu prozu. Treba samo isporediti na pr. literarne studije Ivana *Prijatelja* s raspravama i člancima starijih književnih historičara i kritičara, da se uvjerimo ne samo o razlikama u shvaćanju problema i u produbljenju pogleda, nego i o mnogo većim stilističkim kvalitetama, o plastičnosti izražaja, o većem nijansiranju analize i savršenijem umjeću sinteze kod Prijatelja i njegovih učenika. Ivan Prijatelj nije bio samo literarni erudit, nego i čovjek umjetničkog osjećanja, stoga nije čudo, da je baš on dao prve uzore modernog slovenskog eseja. Karakteristika njegovog eseja nije u subjektivnosti pogleda nego u uspjelom spajanju umjetničkog osjećanja s naučnim mišljenjem, u vještini pisanja, u izvjesnom zanosu, koji struji kroz njegove studije o Prešernu, Munu Aleksandrovu, Aškercu, Cankaru, pa čak i kroz njegove veće rasprave, na pr. »Duševni profili slovenskih preporoditeljev«. Prijateljevi uvodi i komentari u izdanjima starijih pisaca postali su uzor mlađim književnim historičarima i ideolozima. Njegovo djelo na području književne nauke išlo je usporedno i u izvjesnoj suglasnosti s lirikom Otona Župančiča i prozom Ivana Cankara. Da se Ivan Prijatelj više bavio kritikom, on bi zacijelo imao kod Slovenaca sličan položaj kao kod Čeha F. X. Šalda ili Arne Novák.

U stvari značio je taj novi duh tjesniji kontakt s modernim strujama na zapadu. Stritar, Levec i drugi bili su u svojim književnim studijama u velikom zakašnjenju prema Evropi. Moderna je i na ovom području izjednačila tempo razvitka. Utjecaj njemačkih književnih škola smanjio se u korist francuskih i novijih ruskih, koje je Prijatelj dobro poznavao. Ujedno se pojavljuje stanoviti otpor protiv jednostranih filoloških kriterija u kritici. U književnosti se filologija povlači s prvog mjesta na sporedno, ustupajući pred estetikom, literarnom teorijom i psihologijom.

Koliko je taj preokret bio pogodan za daljnji razvitak slovenske literature, vidimo osobito poslije rata i u današnje vrijeme. Nove pojave u slovenskoj znanstvenoj literaturi estetskog značaja i u kritici svjedoče o znatnom napretku i u metodama i u formalnim kvalitetama. Teoretska literatura bavi se osobito problemima autonomije umjetnosti i njezinim odnošajima prema etici, narodu, društvu i vremenu.

Iz pregleda duhovnog strujanja u slovenskoj literaturi nije moguće isključiti ona naučna djela, koja karakteriziraju ideologijom ili metodama stanje književne kulture. Stoga valja barem usput spomenuti najznačajnija imena u današnjoj slovenskoj literarnoj historiji. Ovo je u prvom redu, pored Ivana Prijatelja, France *Kidrič*, predstavnik pozitivističkog duha u povijesti slovenske književnosti. Napose su važni ovi njegovi radovi: »Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti« (Ljubljana 1929.—1938.) i životopisna studija u drugom dijelu novog izdanja Prešerna (Lj. 1938.). Nadalje spominjemo Antona *Slodnjaka* »Pregled slovenskega slovstva« (Lj. 1934.) i Antona *Ocvirka* »Razgovore« (Lj. 1933.) i »Teoriju primerjalne literarne zgodovine« (Lj. 1936.).

Na području teorije i povijesti likovne umjetnosti obavio je veliko djela Izidor *Cankar*. Njegovo djelo imalo je sa svojim isticanjem stilskog gledanja i proučavanja povoljan utjecaj na mladu generaciju. Izidor Cankar objavio je već prije vrlo interesantan primjer literarnog putopisa u knjizi »S poti« i literarnih intervieua u knjizi »Obiski«. Njegova novija djela »Uvod u umevanje likovne umetnosti«. (Lj. 1926.) i na žalost još nezaključena »Zgodovina likovne umetnosti« ne znače velik dobitak samo za stručnu, znanstvenu knjigu, nego i za slovensku literaturu uopće. U njegovom duhu, s velikom stručnom kao i stilističkom spremom, nastavlja rad na istom području estetskih i historičkih studija France *Stelè* poznat i kao umjetnički kritičar. Između mnogih njegovih djela spominjemo napose »Umetnost zapadne Evrope« (Lj. 1935.) i uvode u monumentalno izdanje »Monumenta Artis Slovenicae«. Pored njega istaknuo se studijama i kritikama iz likovne umjetnosti France *Mesesnel*, napose odličnom mnografijom »Janez i in Jurij Šubic« (Ljubljana 1939.). U muzičkoj literaturi imadu književnu vrijednost pored »Uvoda u glazbu« od Stanka *Vurnika* samo još L. M. *Škerjanca* monografija o Emilu Adamiču (Lj. 1937.) i o Antonu Lajovicu (Lj. 1939.). Između sintetičkih ili u obliku eseja napisanih djela sa znanstvenim ciljem valja spomenuti Milka *Kosa* »Zgodovina Slovencev od naselitve do reformacije« (Lj. 1933.) i povjesnički esej Franca *Griveca* »Slovenski knez Kocelj« (Lj. 1938.). U popularno naučnoj publicistici mogu biti i od stanovitoga književnog interesa djela Milana *Vidmara* o fizikalnim i općim problemima današnjeg svijeta. Iz filozofske produkcije posljednjeg vremena mogle bi se spomenuti i za književnost zanimljive prve dvije knjige Izabranih djela Aleša *Ušeničnika* (Ljubljana 1939., 1940.) i Franca *Vebera* »Nacionalizam in krščanstvo« (Lj. 1938.). Ovih nekoliko pisaca i knjiga, što se bilo kreću na granicama znanosti i literature, bilo karakteriziraju opće duhovno strujanje, koje imade stanoviti utjecaj i na književnost, spomenuh samo kao primjer kulturno i literarno zanimljive proze odnosno podizanja nivôa slovenske znanstvene proze odnosno utjecaja literature na formu intelektualnih tvorevina.

Slovenska literarna i umjetnička *kritika* u poredbi s općim stanjem literature i umjetnosti nije na takvoj visini, kao kod drugih naroda, na pr. kod Čeha. Čitavo vrijeme sve do današnjeg dana osjeća se nestašica kritičara. Značajno je, što se ni za vrijeme Moderne nije pojavio kritičar od formata i dovoljna autoriteta, koji bi mogao na književno stvaranje utjecati, a ne samo pratiti njegovo kretanje i pojedine plodove.

U kritici prije rata radilo je mnogo filologa, a estetski kriteriji bili su često podređeni primatu ideologija i svjetovno-nazorskih načela. Ipak je Moderna, osobito Ivan *Cankar* i Oton *Župančič* (kritička djela ovog potonjeg izašla su u posebnoj knjizi g. 1938.) sa svojim kultom umjetnosti i umjetnika spremila teren i za nove teoretske poglede na literaturu i za novu kritiku. U prvom deceniju poslije rata bila su najviše istaknuta pitanja tendencije u umjetnosti i umjetnosti kao autonomnog faktora duhovno kulturnog stvaralaštva. U drugom deceniju kritika je više u pozadini i bavi se u prvom redu ocjenom djela prema utvrđenim principima kritičara, a — obično — i revija, u kojima kritičar sarađuje.

Za prvih deset godina poslije rata osjetila se u slovenskoj kritici pojava Josipa *Vidmara*, koji je počeo izdavati list »Kritiku«, a svojim člancima u »Ljubljanskom Zvonu» (poslije, ali rjeđe u »Sodobnosti«) uzvitlao je mnoge polemike. Taj kritičar poče stvarati onu sredinu sukoba i napornog traženja novih vrijednosti, kojom su se uvijek okruživale velike kritičarske ličnosti. Vidmar je isticao u prvom redu novo etičko shvaćanje literature, njezinu autonomnost prema ostalim kulturnim snagama, njezinu narodnu i čovječansku funkciju i potrebu »svobodoumja« kod umjetnika. U svojim kritikama, koje su se odlikovale potankom, iako katkada suviše intelektualističkom analizom pjesničkih tvorevina, afirmirao je principe stroge umjetničke selekcije. Kao ideolog dolazio je često u sukob s pristašama raznih tendencija i s estetičarima iz redova katoličkih idealista. U posljednje vrijeme javlja se samo sporadično kao kritičar, posvećujući se sve više poslovima dramaturga.

Od kritičara katoličkog idejnog pravca valja spomenuti u prvom redu Franceta *Koblara*, bivšeg dugogodišnjeg urednika »Doma in sveta«. Ističe se kao duboki poznavalac stila i strukture književnih tvorevina i kao kritičar od takta, ukusa i širokih shvaćanja. Zauzeo je položaj ozbiljnog kritičara i u kazališnoj kritici, koja je bila prije njega, a većim dijelom i pored njega područje referentstva ili površnog kritičarskog inpresionizma. Od mladih kritičara istog pravca mnogo se javlja France *Vodnik*.

Od knjiga iz književne kritike, koje su izašle u posljednjim godinama, spominjem Josipa *Vidmara* studiju o Otonu Župančiču (Lj. 1934.) i Božа *Voduška* studiju o Ivanu Cankaru (Lj. 1937.). Za proučavanje Ivana Cankara od velike su važnosti uvodi Izidora *Cankara* u pojedinim knjigama Sabranih djela (u 20 knjiga).

Bez sumnje je značajno za sredstva i mogućnosti, kojima raspolaže jedan mali narod, da je najveći dio esejističkih, literarno ideoloških i kritičkih tvorevina porazbacan u godištima *književnih revija*. Kod Slovenaca imale su književne revije već od »Čebelice« dalje veliko funkcionalno značenje. Njihova funkcija nije bila samo u reprezentaciji književnog života, u borbi za nove smjerove, u uzgoju literarnog podmlatka i u drugim sličnim zadaćama, nego i u uzdržavanju književne i umjetničke kritike, koja samo u rijetkim slučajevima može progovoriti kroz knjigu. Veliki dio slovenske književne produkcije nalazi se u revijama. I danas, kad su prilike za originalnu knjigu nešto povoljnije, (osim za poeziju, esej i kritiku), ostala je revijama velika važnost i u pogledu poezije i pripovjedne proze.

Bacimo letimičan pogled na današnje slovenske literarne revije! Najstarija od njih, »*Ljubljanski Zvon*«, sjeća se ove godine 60-godišnjice svog neprekidnog izlaženja. Njezin sadašnji urednik Juš *Kozak* okupio je oko revije veći broj mladih pjesnika, pripovjedača, esejista i publicista, koji pripadaju i u idejnom i u estetskom pogledu različitim grupama, iako se primjećuje jača saradnja ideološke strane kulturno ljevičarskih teoretičara, a s umjetničke strane socijalnih realista. Pored svih ovih utjecaja ostao je »Ljubljanski Zvon« slobodna literarna tribuna progresivnih književnika. Među njegovim suradnicima ističu se u poeziji Oton *Župančič*, Mile *Klopčič*, Igo *Gruden*, Anton *Novačan*, Miran *Jarc*, u prozi Juš *Kozak*, *A. Ingolič*, T. *Šifrer*, T. *Seliškar*, Ferdo *Godina*, u eseju i kritici Ivo *Brnčič*, Bratko *Kreft*, Vladimir *Pavšič*, u znanstvenim prilozima Fr. *Kidrič* pored mnogih drugih starijih i mladih književnika. — Druga najstarija književna revija »*Dom in svet*« predstavlja katolički pravac u kulturi i umjetnosti. Njezin sadašnji urednik je pjesnik i kritičar Tine *Debeljak*. Revija je u posljednje vrijeme izgubila nešto na svome značaju, ako je isporedimo osobito s godištima prvog poratnog decenija, i to zbog secesije nekojih suradnika; ipak nastavlja »Dom in svet« tradiciju centralne katoličke književne revije i uspješno okuplja oko sebe plejadu mladih pjesnika, kao što su Vida *Taufer*, Severin *Šali* i drugi, dalje pripovjedače Fr. *Bevka* i Janeza *Jalena*, literarnog historičara Ivana *Grafenauera* i mnogo drugih saradnika. — Revija »*Sodobnost*« nastala je zbog secesije kod »Ljubljanskog Zvona« g. 1932. Sada izlazi u redakciji Ferda *Kozaka*. Predstavlja literarnu ljevicu i donosi mnoge ideološke i kritične članke o problemima slovenskog naroda. Među njezinim pjesnicima najviše se ističe Igo *Gruden* i Bogomil *Fatur*, među pripovjedačima Miško *Kranjec* i *Prežihov* Voranc, a u ostalom sadržaju sudjeluju Dušan *Kermavner*, A. *Slodnjak*, Cene *Logar*, Lino *Legiša*, Franc *Petre*, Fran *Zwitter*, Filip *Kalan* i drugi. — Mjesečnik »*Modra ptica*« izlazi već deset godina u redakciji Janeza *Žagara*. Nastao je kao organ istoimenog nakladnog zavoda i supplement njegovih redovitih izdanja. Vrijedi više kao književna smotra nego kao organ određenog kulturnog i literarnog smjera. Njegovi najistaknutiji i najznačajniji suradnici su Vladimir *Bartol*, Miško *Kranjec*, Bogomir *Magajna*, Milena *Mohoričeva*, a od pjesnika javlja se češće Aloiz *Gradnik*. — Mjesečnik »*Dejanje*« pokrenuli su prije tri godine secesioniste » Doma in sveta«. U redakciji pjesnika i esejiste Edvarda *Kocbeka* okuplja oko sebe ljevicu katoličkog idejnog tabora, većim dijelom mlade pjesnike i ideološke pisce, između kojih pokazuju pojedinci, u prvom redu sam urednik Edvard Kocbek, da im je najbliži climat spirituel francuskih katoličkih struja i uzora, kao što su Claudel, Péguy, Mauriac, Bernanos i drugi. »*Dejanje*« donosi pored lirike pripovijesti članke, kritike i prijevode. — U Mariboru izlazi treću godinu revija za beletristiku, umjetnost i publicistiku »*Obzorja*«. Njezin urednik je Vladimir *Kralj*. Revija nastoji da se preko nekojih saradnika od imena i vrijednosti (Miško *Kranjec*, Janko *Glaser*, Anton *Ingolič*, Anton *Novačan*, Jože *Glonar*, Branko *Rudolf*, Janko *Samec)* prebaci preko periferijskih pojava i ličnosti u centar književnog života. Ipak ona predstavlja u glavnom mariborski kulturni krug i posvećuje mnogo pažnje socijalnim, ekonomskim i kulturnim pitanjima sjevernog dijela Slovenije. — Pored ovih revija mogli bismo konačno spomenuti »*Mladiku*« (Celje), koja je doduše obiteljski list, ali donosi ipak i beletristiku ozbiljnije vrsti (u redakciji pjesnika *J. Pogačnika)* te književne i umjetničke prikaze.

Ovih nekoliko informacija postiglo je svoju svrhu, ako sam mogao obratiti pažnju hrvatskog čitaoca na jedno od najživljih i najaktivnijih područja slovenskog kulturnog života. I u njemu se očituje želja za što jačom afirmacijom narodnog i čovječanskog duha u velikoj harmoniji Misli i Riječi.

REDOVITA GLAVNA GODIŠNJA SKUPŠTINA DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

U nedjelju dne 31. ožujka 1940. nešto iza 11 sati prije podne održana je u Frankopanskoj ulici broj 2 glavna godišnja skupština Društva hrvatskih književnika. Skupštinu je otvorio predsjednik društva dr. Ilija Jakovljević srdačno pozdravljen od svih prisutnih. Pošto je pročitao brzojavne pozdrave predsjedniku dru Mačku kao vođi hrvatskoga naroda i banu dru Šubašiću kao predstavniku hrvatske narodne vlasti, što je aklamacijom primljeno, predsjednik DHK dr. Ilija Jakovljević otvorio je skupštinu ovim govorom:

GOVOR PREDSJEDNIKA DHK O POLOŽAJU KNJIŽEVNIKA I DRUŠTVENOM RADU

»Otvarajući današnju glavnu skupštinu Društva hrvatskih književnika u njegovoj četrdesetoj godini opstanka, osjećam zajedno s vama ponos, što smo u novo stoljeće stupili svijesni potrebe, da se organizira naš književnički stalež, a istodobno i žalost pri pomisli, kako smo malo napredovali u socijalnom osiguranju književnika. Štaviše, moramo se upitati, imamo li mi uopće književnički stalež, to jest stalež ljudi, koji isključivo žive za književnost i kojima je književni rad, ne ću reći jedini, ali barem glavni izvor materijalne egzistencije. Imamo svoju književnost, imamo ljudi patnika, koji nakon napornog dnevnog posla, otkidajući od najnužnijega odmora, uzimaju pero u ruke i pišu, često umorni do besvijesti. A što je najgore, mi smo i danas daleko od toga, da bi se barem jači pojedinci mogli posvetiti isključivo književnom radu. Ima ih, doduše, i takvih, kojima je to nekako uspjelo, no većina pripada književnim profesionalcima samo zato, jer nađoše zatvorena vrata drugih zvanja, koja bi im osigurala pristojnu egzistenciju. Možda se čini paradoksnim, no ipak je istina, da se teško otvaraju vrata intelektualnih zvanja književnicima, a kada se i otvore, onda tek počinje prava muka. S književničkim žigom na čelu, kao nekim prokletstvom, oni su često smatrani inferiornima upravo zato, jer su književnici. Kod nas još nije umrlo shvaćanje, da književnici nisu nikakvi čudaci, neozbiljni i nedorasli i za najvažnije društvene zadaće. Sposobnost izražavanja misli i osjećaja pomoću napisane riječi još se kod nas ne smatra nečim višim. Koliko je književni rad cijenjen vidi se najbolje po tome, kako se honorira. Jedan roman, često djelo jednogodišnjega rada, jedva nosi toliko, da se plati jednogodišnja najamnina za malo bolju sobu s namještajem. Pjesnik bi se morao pretvoriti u kanarinca, kad bi htio živjeti samo od prihoda, koje mu donose njegovi stihovi. I tako književnici dvostruko stradavaju: i u svome građanskome zvanju i u svome književnom stvaranju. Veća se tragedija jednog intelektualca ne da ni zamisliti.

Četrdeset godina postoji naše društvo, četrdeset se godina produžuju muke hrvatskih književnika, četrdeset godina prolazi u osobnom sagorijevanju. I kada se toga sjetimo, upravo se čudimo, kako je naša književnost unatoč tome mogla ovako snažno uznapredovati, kako se naša riječ mogla ovako silno razviti i postati sposobnom jednako za izražavanje najdubljih misli i najtananijih osjećaja. Pa ipak, to je činjenica. Istina, i u našoj starijoj generaciji bijaše jakih, pa i vrlo jakih talenata, koji i danas zadivljuju dinamikom svoje osjećajnosti i snagom svoje intuicije, no ako isporedimo našu stariju i noviju književnost kao cjelinu, vidjet ćemo, kako smo se oslobodili onog djetinjskog mucanja i kako je naš suvremeni književnik postao suveren riječi. To je ista pojava, koju zapažamo i u likovnim umjetnostima. I Medović i Rendić bijahu neosporni talenti, ali se ne mogu ni isporediti s današnjim slikarima i kiparima, što se tiče tehnike slikanja i modeliranja. Stečeno je veliko znanje i iskustvo, što je očit znak književnog razvitka, koji je napose kroz posljednja dva decenija upravo frapantan. I da ova posljednja dva decenija nisu našoj književnosti dala ništa osim gipkosti, sjaja i jezičnog bogatstva našega književnoga govora, već bi to značilo vrlo mnogo. Bio bi to pionirski posao, silan temelj, na kojemu se može dalje graditi. Dokle je došao taj razvitak, imali smo prilike vidjeti dne 8. ožujka ove godine u Ljubljani, kada je šest naših književnika čitalo svoje radove. Sva je slovenska kritika jednodušno konstatirala tu čudesnu gibivost hrvatskoga književnoga govora, tu maestriju riječi, a za književnika je vladanje riječima, kao što za slikara vladanje bojama.

Kad smo se pred godinu dana sastali, bili smo malo utučeni. Nismo mogli čak ni skupštinu svojega društva održati u vlastitim prostorijama: tako su bile bijedne i skučene. Malo smo odahnuli, kad smo čuli, da smo se oslobodili najneugodnijih dugova, no to bijaše premalo za vedrije gledanje u budućnost. Godina 1938. protekla je u znaku čitavog niza teških udaraca za naše društvo. Pokazalo se, da je bivši predsjednik prof. dr. Franjo Fancev imao pravo, kad je upozoravao, da je dosadašnji sistem izdavalačkog rada nezdrav. Jednom učinjena pogreška ljuto se osvećivala. Mjesto četiri knjige »Savremenih hrv. pisaca« izišle su samo dvije, a bivši se nakladnik pobrinuo, da ubere od mnogih pojedinaca pretplatu za sve četiri knjige. Mjesto 12 brojeva »Savremenika« izišlo ih je samo 10, a neki su ljudi platili čak pretplatu za godinu 1939. Samo je društvo materijalno oštećeno od prilike za 25.000 dinara, a da o moralnoj šteti i ne govorimo. Poveli smo parnicu protiv bivšeg nakladnika, koju smo dobili u dvije instancije. Time je društvu dana moralna satisfakcija. Kada osuda postane pravomoćna, morat ćemo se brinuti, da po mogućnosti dobijemo i materijalnu naknadu.

U takvoj situaciji nije bilo ništa pametnije nego privremeno obustaviti svaki izdavalački rad i polako se pripremati za njegovu obnovu pod novim uvjetima i s više perspektiva u uspjeh. Morali smo početi graditi iz nova.

Nešto vedrine svakako je unijelo i preselenje u nove prostorije, s obnovljenim namještajem. U njima se već dalo sjediti, razgovarati i dogovarati se. A glavni su se razgovori vodili oko »Savremenika«. Raspravljati nije bilo teško, jer raspravljanje nije spojeno s nikakvim rizikom, no teško je bilo odlučiti se. Teško je bilo zato, jer je valjalo prekinuti sa starim sistemom, a na novi sistem nije bilo lako prijeći. Nismo imali ni dovoljno financijalnih sredstava ni iskustava. Osim toga, svi smo mi toliko zauzeti svojim dnevnim poslovima i brigama, da nam se problem organiziranja uprave lista nametnuo u svoj svojoj težini. Znali smo, da ne možemo računati s dobre tri četvrtine starih pretplatnika, koje su izmanevrirali akviziteri i koji su znatnim dijelom bili vrlo slabi platci. A i taj je broj bio tako malen, da bi uredno plaćajući pretplatu, jedva pokrio troškove nekoliko brojeva lista. Trebalo je dakle naći nove pretplatnike iz redova ljudi, koji ne će uzimati list niti iz snobizma niti radi prisile. A to je značilo, da preostatak starih pretplatnika treba podesetorostručiti. Ustrajnim radom, ulažući maksimum energije, to nam je i uspjelo. Tome je nesumnjivo mnogo pridonijela i reorganizacija lista. Donoseći također rasprave o aktuelnim pitanjima narodnog života, »Savremenik« je toliko zainteresirao javnost, da se već na temelju novinskih obavijesti prijavio znatan broj pretplatnika. Taj broj neprestano raste. On još nije toliki, da bismo obzirom na nisku pretplatu mogli honorirati suradnike onako, kako bi to dolikovalo organu jednoga književničkoga društva, ali se honorari zato točno isplaćuju kao i trošak tiskare. Niski honorari su svakako najbolnija točka, no kad se znade, da su naši književnici već naučili na žrtve, nije ni ova žrtva nepodnosiva, osobito kad se ima na umu, da je to čisto naš pothvat, naše poduzeće, koje trebamo osoviti na vlastite noge. Imamo opravdana razloga vjerovati, da će se list doskora toliko podići, da će moći i u tome pogledu zadovoljiti. Sa zadovoljstvom primamo vijesti, kako neke knjižare, koje su nekoč prodavale po 3 do 4 broja, sada plasiraju po 20, 30, 40 pa i po 50 brojeva. Znatan dio čitatelja uzima list radi članaka, u kojima se obrađuju aktuelni narodni problemi, ali oni na taj način postaju i čitatelji strogo književnog dijela lista. Tako se sistematski proširuje krug interesenata za našu noviju književnost, a to je jedna od najvažnijih zadaća književnih časopisa. Pokazalo se dakle, da je reforma »Savremenika«

bila sretno zamišljena. Ona je omogućila njegovo ponovno pokretanje i prokrčila književnicima nove puteve među čitatelje.

Nakon obnove »Savremenika« stizala su nam s više strana pitanja, hoćemo li obnoviti i knjižnicu »Savremenih hrv. pisaca«. Već su ta pitanja znak povjerenja, koje smo uspjeli steći poštenim i solidnim radom. No mi smo, ocjenjujući prilike na knjižarskom tržištu, vlastite financijalne mogućnosti i organizatorske snage odlučili radije još neko vrijeme pričekati, nego jurnuti u maglu. Ne želimo se upuštati ni u kakav pothvat, ako prije toga ne budemo sigurni, da ćemo moći udovoljiti svima svojim obvezama. Društvo hrvatskih književnika mora čuvati svoj ugled, jer time čuva ugled i samih književnika. Uostalom, danas je situacija na knjižarskom tržištu takva, da nije teško naći nakladnika uz obične uvjete. Nije dakle imalo nikakve svrhe, da se društvo upušta u riskantne poslove i da eventualno neuspjehom na jednoj strani pokvari, što je na drugoj strani uspjelo.

Nema sumnje, da i Društvo hrvatskih književnika svoju pojačanu aktivnost zahvaljuje također promjeni političkih prilika. Hrvatski je narod dobio veliku bitku u borbi s protuhrvatskim centralizmom, koji nas je i u kulturnom pogledu krvavo sputavao. Stvar je političkih prvaka, da tu pobjedu i još intaktnu narodnu snagu iskoriste do najvećih granica mogućnosti, a mi se književnici na ovom našem sastanku ne ćemo miješati u njihov posao. Poželjet ćemo samo, da nikada ne zaborave na funkciju književnika u duhovnom životu naroda i na snagu, koju oni daju svojemu narodu i u njegovoj borbi za primarna dobra: ljudsku slobodu i čovječansku pravicu. U književničkim se radionicama kuju i najdragocjenije moncte, iz tih radionica često struje silne energije, koje i afirmiraju i podržavaju naše jastvo, i bez njih nije moguće zamisliti jedan kulturan narod. I ako radi toga tražimo, da se svima stvaralačkim talentima dade mogućnost rada, to nije nikakav sitni egoizam. Naša je dužnost i naše je pravo, da se u našem narodu čuje i naša riječ, jer su narodni književnici ekstrakt narodnoga duha, kroz njihove rečenice ječi patnja stradalnika, u njihovim je stihovima i prozi kondenzirano ono, što izazivlje ushit i grč u našem narodnom organizmu. U novoj Hrvatskoj, koja se stvara na tisućama žrtava, na dragim snima generacija, na nacionalnom ponosu Starčevića i svetoj krvi Stjepana Radića, hrvatski je književnik pozvan da bude pionir nove Slobode i nove Pravde, graditelj vječne Hrvatske. Ali, kao Duh, on istodobno prelazi ograde država i granice naroda, maginje se nad udes čovječanstva, i kao što naš hrvatski narod kao kolektiv želi dati svoj prinos čovječanstvu, isto tako i hrvatski književnik uzdrhtala srca gleda i motri, što se danas oko nas zbiva. Nosi ga osjećaj za Pravdu i neugašeni oganj Slobode. I zato mislim, da ću odgovoriti Vašim osjećajima, ako kažem, da hrvatski književnici žele, da iz krvi, koja danas teče Europom i Azijom, zalepršа ptica Pravde i Slobode za sve narode, napose za naš hrvatski narod i našu hrvatsku domovinu. S tim mislima otvaram današnju glavnu skupštinu i želim, da naš današnji rad bude plodan i koristan za hrvatski narod i za hrvatsku književnost«.

Govor predsjednika DHK bio je pozorno saslušan i popraćen pljeskom, a zatim je tajnik društva Dragutin Tadijanović pročitao ovaj

TAJNIČKI IZVJEŠTAJ

Gospodo!

Čast mi je izvijestiti Vas u kratkim crtama o radu i nastojanjima Društva hrvatskih književnika od posljednje redovite glavne godišnje skupštine, koja je bila dne 30. travnja 1939. g. Od toga je doba upravni odbor društva održao 11 odborskih sjednica i to: 30. travnja, 13. svibnja, 21. lipnja, 27. lipnja, 20. rujna, 20. listopada, 3. studenoga, 10. studenoga 1939, 23. siječnja, 16. ožujka i 27. ožujka 1940. godine; no osim tih sjednica bio je i veći broj konferencija, u kojima su se ponajviše pretresala pitanja društvene izdavačke djelatnosti i tekuća pitanja. Poprečno je svaki mjesec bila po jedna sjednica, no odbornici su i drukčije bili u stalnome kontaktu.

Društvo hrvatskih književnika ima danas 84 redovita člana, od kojih su u prošloj poslovnoj godini primljena osmorica redovitih članova (dr. ing. prof. Josip Balen, dr. Ante Cividini, dr. Miroslav Feldman, ing. August Košutić, prof. Jakša Kušan, dr. Miro Majer, Josip Tabak i Radovan Žilić). God. 1939. umro je redoviti član društva prof. Dr. Branko Šenoa, pa su izaslanici društva sudjelovali na njegovu sprovodu. Slava mu!

U kolovozu 1939. preselilo se društvo iz prostorija Novinarskog doma u ove prostorije u Frankopanskoj ul. 2, u kojima je, kako vele, i bilo osnovano prije 40 godina. Tu je namještaj nanovo bojadisan, stari naslonjači tapetirani štofom, koji je društvu poklonila tt. Kastner i Oehler; sag je društvu poklonila tt. Turković, a pisaću mašinu Jugokirurgija, na kojim se darovima društvo najljepše zahvaljuje.

Upravni je odbor na svojoj prvoj sjednici zaključio, da bi DHK, u povodu 40-godišnjice svoga opstanka, izdalo Almanah, u kojemu bi bio prikazan obilni i značajni rad društva i ujedno donesen prikaz našega književnog stvaranja kroz posljednjih 40 godina, pa su u tome smislu bile učinjene i stanovite predradnje, ali zbog opće situacije u svijetu i političkih promjena u nas, odgođeno je izdanje toga Almanaha na neodređeno vrijeme.

Isto tako je upravni odbor u svojim sjednicama raspravljao i o izdanju djela »Obnovljena Hrvatska« (Croatia restituta), koje bi bilo zbornik biografija i studija o svima onim velikim ličnostima, koje su kroz godine radile na obnovi Hrvatske, a u njemu bi surađivali, pod redakcijom odbornika prof. dra. Franje Fanceva, mnogi naši književnici i javni radnici. Kako za redigiranje ovakog Zbornika treba dulje vremena, a za samo izdanje potrebna su velika materijalna sredstva, to se za sada ova zamisao nije mogla ostvariti.

Kako je već poznato, društvo je bilo podnijelo tužbu protiv bivšeg nakladnika društvenih edicija Franje Voleka i njegova jamca Alfreda Baumanna, pa je tu parnicu dobilo kod okružnog suda i apelacionog suda. Tuženi su osuđeni da plate Din 23.514.— sa 6% kamata od 8. III. 1939. do isplate te parbeni trošak od Din 5.025.90 i trošak prizivnog postupka od Din 684.60. Društvo je snizilo tužbovni zahtjev za Din 1.840.—, jer je tuženi Fr. Volek izvornim ispravama dokazao, da je tu diferenciju isplatio bivšem blagajniku DHK g. Srećku Kirinu. Društvo je bilo u tom povoljnom položaju, što ga je zastupao njegov predsjednik, koji je ujedno odvjetnik, pa nije radi toga moralo snositi nikakve troškove zastupanja.

U sjednici dne 20. listopada 1939. donio je upravni odbor zaključak o ponovnom izlaženju »Savremenika«, koji je bio prestao izlaziti u listopadu 1938. (God. 1938. izašli brojevi 1—10): »Savremenik će izlaziti kao polumjesečna revija na 32 strane, koja će se baviti aktuelnim problemima, da tako privuče širi krug čitalaca. Uz književne priloge list će donositi također članke i bilješke o političkim, gospodarskim i opće kulturnim pitanjima obuhvativši sve strane duhovnog života te nastojeći da bude što informativniji«. Za urednike »Savremenika« izabrani su predsjednik g. dr. Jakovljević i oba potpredsjednika gg. Luka Perković i dr. Antun Bonifačić, koji svoj urednički posao vrše besplatno, a i honorar za suradnju je doista skroman. Težak je bio posao urediti administraciju »Savremenika«, ali tu nam je u susret izašao naš novi društveni član g. ing. August Košutić kao predsjednik konzorcija »Hrvatskog Dnevnika«, davši nam besplatne prostorije u upravi »Hrvatskog Dnevnika«.

Poslove administracije vodio je sa dvije pomoćne činovničke sile predsjednik društva g. dr. Jakovljević, koji je uspješno proveo organizaciju rada oko izlaženja časopisa, sam skupio velik broj pretplatnika te kao glavni urednik okupio u »Savremeniku« značajne suradnike s različnih kulturnih područja, podavši mu na taj način osobito aktuelan karakter. Na ovome požrtvovnom radu odaje društvo predsjedniku g. dru. Jakovljeviću naročito priznanje i zahvalnost. »Savremenik« je počeo s izlaženjem od 1. siječnja 1940. te je do danas izašlo šest brojeva, u kojima je donesen golem i raznolik materijal kako s područja književnosti tako i drugih aktuelnih pitanja, pa je to, pored uglavnom točnog njegova izlaženja, pripomoglo prosperitetu lista.

S osobitim zadovoljstvom želimo istaknuti pojavu, koja dosad nije na žalost bila uobičajena prema Društvu hrvatskih književnika, a to je davanje novčane pripomoći društvu od pojedinih ustanova i lica: DHK je primilo od predsjednika vlade u ime ministarstva prosvjeta Din 20.000.—, od Odjela za prosvjetu banske uprave bivše Savske banovine Din 5.000.—, od Trgovinske komore u Osijeku Din

2.000.—, od tt. Kaštel d. d. 1.000.— Din, zatim od g. dra. Rudolfa Jagića Din 1.000.—, g. Tibora Sekelja Din 1.000.—, g. dra. Đure Jakšića Din 500.— i g. dr. Nike Ilića Din 200.— Osim toga je Ban banovine Hrvatske g. dr. Ivan Šubašić dao društvu Din 2.000.— za put u Ljubljanu, gdje je nekoliko hrvatskih književnika sudjelovalo na književnoj večeri, o kojoj će biti govor kasnije. DHK se darovateljima najtoplije zahvaljuje.

Treba istaknuti, da je Banska Vlast išla društvu na ruku preporučivši školama, da se za svoje knjižnice pretplate na »Savremenik«. U banu Hrvatske dru. Ivanu Šubašiću ima Društvo hrvatskih književnika svoga iskrenog prijatelja i u svome radu može uvijek računati, da će naići kod njega na razumijevanje.

Najposlije ćemo spomenuti, da je u ovogodišnjem gradskom proračunu Općine grada Zagreba, zahvaljujući uviđavnosti gradskog povjerenika g. Mate Starčevića, predviđena potpora Društvu hrvatskih književnika od 50.000 Dinara, a i Odjel za prosvjetu Banske Vlasti izaći će nam u susret.

DHK je otkupilo od svog odbornika g. Stanislava Šimića njegove knjige »Čitanka za sve društvene razrede« za Din 1.000.—.

Na poziv Društva slovenskih književnika putovali su 8. ožujka o. g. u Ljubljanu članovi DHK, koji su sudjelovali na književnoj večeri u Dramskom kazalištu.Predsjednik DHK g. dr. Ilija Jakovljević držao je predavanje o novijoj hrvatskoj književnosti s osobitim osvrtom na sudjelovatelje kod te večeri. Gg. Dobriša Cesarić, Dragutin Tadijanović, Ivo Kozarčanin i Vladislav Kušan čitali su svoje pjesme, dok su gg. Novak Simić i Ivan Goran Kovačić čitali ulomke iz svoje proze (potonji i nekoliko svojih kajkavskih pjesama). Slovenska je štampa pokazala za ovaj posjet veliko zanimanje donijevši čitav niz članaka i bilježaka o hrvatskim književnicima i o vezama Hrvata i Slovenaca. O tome je događaju pisala i naša štampa, a u Savremeniku je štampan detaljniji izvještaj, pa je ovdje suvišno govoriti opširnije. Napomenut ćemo samo, da će slovenski književnici doći u Zagreb 12. travnja o. g. da nam vrate posjet pa ćemo imati prilike upoznati se sa slovenskom književnošću od Župančiča do najnovije generacije.

Kao što se vidi, društvo je ove godine pokazalo povećanu aktivnost. Ona se osjeća i u ponovnom pokretanju »Savremenika« i u pribiranju novčanih sredstava, čime se stvaraju temelji za još uspješniji rad u budućnosti, a može se konstatirati pojačanje osobnih dodira među članstvom, što je također pozitivna pojava. Idući ovim putem odbor DHK smatra, da je zadovoljio očekivanju članstva, koje mu je svojim izborom iskazalo povjerenje.

Molim glavnu skupštinu, da bi ovaj moj izvještaj primila do znanja.«

Blagajnik društva Vladimir Kovačić pročitao je na to ovaj

BLAGAJNIČKI IZVJEŠTAJ

»Prošla je poslovna godina bila u financijalnom pogledu vrlo uspješna, što je zasluga društvenoga predsjednika. Ukupni su primici iznosili 79.821.10 dinara, od čega otpada na darove 59.382.50 dinara, a na članarinu 5.934 dinara. Izdatci su bili 43.229 dinara, a u glavnom se odnose na honorare za prošlu poslovnu godinu i na stanarinu. Prema tome saldo iznosi 36.592.10 dinara. Kad se taj saldo sravni sa saldom u prošloj poslovnoj godini, jasno se vidi, koliko smo u financijalnom pogledu napredovali. Nova poslovna godina, kako svi znaci govore, također će biti povoljna. Racionalno gospodarenje s imovinom društva pod sigurnom rukom predsjednika dra Ilije Jakovljevića već je do sada dalo povoljne rezultate. Uvaži li se, da naši redoviti prihodi od članarine ne dostaju niti za podmirenje stanarine, jasno je, da moramo računati i s drugim izvorima prihoda. To će biti subvencije i eventualni višak na »Savremeniku«. Želja nam je prikupiti glavnicu, koja bi postala temelj naše financijalne snage i olakšala nam rad u skladu s ciljevima društva. Time sam ukratko prikazao stanje blagajne, a detalje, koji se za njih zanimaju, mogu vidjeti iz blagajničkih knjiga, koje je pregledao nadzorni odbor. Molim glavnu skupštinu, da blagajnički izvještaj primi na znanje«.

Pošto je predsjednik dr. Jakovljević pročitao izvještaj članova nadzornog odbora Filipa Lukasa, dra Davida Karlovića i dra Tome Jančikovića, koji su pregledali blagajnu, upisane primitke i izdatke sravnili s temeljnicama i pronašli u redu s blagajnom, primila je glavna skupština nakon kraćega govora dra Hengstera izvještaj upravnog i nadzornog odbora te im podijelila apsolutorij.

Iza toga se prešlo na izbor četvorice članova upravnog odbora, od kojih se jedan zahvalio radi prezaposlenosti, a nakon toga bio i izžrijebran, dok su trojica izžrijebana, te na izbor članova nadzornog odbora i časnog suda, pa su tajnim glasovanjem izabrani:

u upravni odbor: Olinko Delorko, Vladimir Kovačić, dr. Miro Majer, Novak Simić;

u nadzorni odbor: dr. Tomo Jančiković, dr. David Karlović, Filip Lukas;

u časni sud: Dr. Vladimir Ćepulić, prof. Vladoje Dukat, dr. Ivan Esih, dr. Milovan Gavazzi i dr. Ivo Politeo.

U eventualijama se povela živa i zanimljiva rasprava o Hrvatskom autorskom društvu, u kojoj su sudjelovali dr. Franjo Fancev, dr. Miroslav Feldman, Stanislav Šimić, Novak Simić, dr. Antun Bonifačić, dr. Ilija Jakovljević, a odboru je prepušteno, da ovo pitanje prouči i donese odluku. Skupština je protekla u najboljoj slozi i povjerenju.

SLOVENSKI BROJ »SAVREMENIKA«

Ovaj broj »Savremenika« ima svrhu upoznati hrvatsku kulturnu javnost sa slovenskom književnošću u jednom malom, gotovo antologijskom izboru, koji je obavljen u krugu Društva slovenskih književnika. Zagrepčani će imati prilike dne 12. travnja i osobno upoznati osam slovenskih književnika: Finžgara, Župančiča, Koblara, Goliju, Grudena, A. Vodnika, Kocbeka i Krefta, koji će u Malom kazalištu čitati svoje književne radove. I tako će ta književna večer zajedno s ovim brojem »Savremenika« biti značajan prilog upoznavanju slovenske književnosti.

Stihove smo donijeli u izvoru s tumačem manje poznatih slovenskih riječi, da se u prijevodu ne izgubi sjaj originala. Prozne priloge su preveli: Ilija Jakovljević Juša Kozaka »Bohinjski pastoral«, Vilko Ivanuša priloge Pregelja i Kranjeca, dok je ostale priloge preveo Jože Živković, izuzevši članak Božidara Borka, koji je sam autor napisao na hrvatskom jeziku.

„Savremenik" uređuje urednički odbor. - Vlasnik, izdavač i nakladnik Društvo hrvatskih književnika. - Za vlasnika, izdavača i uredništvo odgovara Dr. Ilija Jakovljević, predsjednik DHK, Frankopanska ul. 2. - Uredništvo „Savremenika": Frankopanska ul. 2. - Uprava „Savremenika": Frankopanska ul. 8. - „Savremenik" izlazi svakog 1. i 15. u mjesecu. Godišnja pretplata 160 din. Pojedini broj 7 din. Čekovni račun br. 31.624. - Rukopisi se ne vraćaju. - Tisak Zaklade tiskare „Narodnih Novina", Frankopanska ul. 26. Za tiskaru odgovara Vladimir Kirin, Demetrova ul. 2.

ZA VAŠ ULOŽAK JAMČI

BANOVINA HRVATSKA

ČITAVOM IMOVINOM I SVIM PRIHODIMA

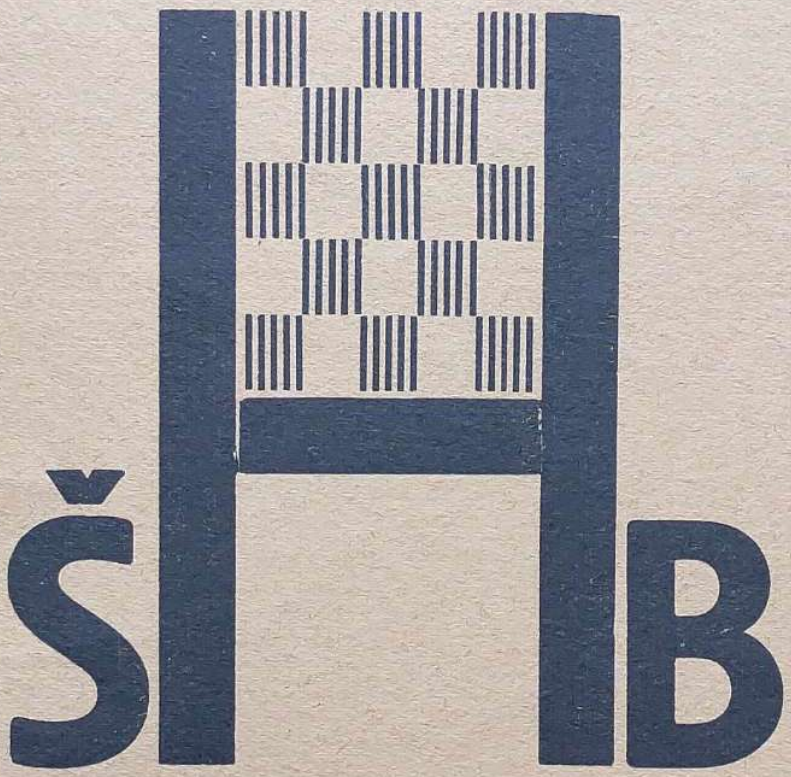

ŠTEDIONICA

BANOVINE HRVATSKE

SREDIŠNJICA: ZAGREB — GAJEVA UL. 2a

Podružnice: Crikvenica, Daruvar, Gospić, Karlovac, N. Gradiška, Sl. Brod, Split

GRADSKA ŠTEDIONICA

OPĆINE SLOB. I KR. GLAV. GRADA ZAGREBA

U ZAGREBU

Središnjica:
JELAČIĆEV TRG 10a

Ispostava:
OZALJSKA UL. 20

★

Građani!

Služite se svojom štedionicom, koja Vam pruža najveću sigurnost.

★

Za sve uloške jamči općina grada Zagreba